яз. татар

зала 7 26
шкафъ
полка 4 № 821.

قرآن وطباعت

...لكمزده قرآن شريف باصدرمق خصوصنده برقدر معلومات در .

...وسى جمعيت شرعيه (صوبرانيه) نڭ ارخواسندن آلنمشدر .

صاحبى

(رضاء الدين بن فخر الدين)

— اوفا —

КАЗАНЬ.
Типографія Торговаго Дома Братьевъ Каримовыхъ.
1900 г.

Из фондов Российской национальной библиотеки

Татар.
3-8812

قرأن وطباعت

مملكتمزده قرأن شريف باصدرمق خصوصنده برقدر معلومات‌در .
كوبسى جميعت شرعيه (صوبرانيه) نـڭ ارخؤاسندن آلنمشدر .

صاحبى
(رضاءالدين بن فخرالدين)

« اوفا »

باصمه اولندى قزانده تجارة خانه برادران الكريميلرننك مطبعه سنده
١٩٠٠ نچى يلده

بوكتابننك باصمه‌سنه رخصت ويرلدى سانكت پيتربورخده ٣ نچى اييولده
١٩٠٠ نچى يلده

Дозволено ценз. С.-Петербургъ, 3 іюля 1900 года.

КАЗАНЬ.
Типографія Торговаго Дома Братьевъ Каримовыхъ.
1900 г.

Из фондов Российской национальной библиотеки

روایتلره کوره ، اسلام اثرلرندن برنجی اوله‌رق طبع اولنان کتاب ، ابن سینا (۱) حضرتلرینک طب علمنده اولان « القانون » نام تصنیفلری اولوب ، (روما) شهرنده دورت جلد اوزرنده (۱۵۹۳ م ۱۰۰۱ ھ) ده نشر اولنمشدر . بو تاریخدن قرق سنه مقدم یعنی (۱۵۵۱) ده استانبول شهرنده ، یهودیلر طرفندن « تورات » طبع اولندیغی بوگون اولان بعض نسخه‌لری ایله مثبت اولنمش ایسه ده ، مطبعه‌سینک اسم وخبری تمام اونطلوب ، نابود اولمشدر . اوشبونک ایچون استانبولده طباعت ظهوری (۱۷۱۷ م ۱۱۲۹ ھ) دن اعتبار اولنمقده‌در . بیلدکمزه کوره روسیه مملکتنده عربی حرفله اشلمکده اولان مطبعه‌لر (۱۷۶۴ م ۱۱۷۷ ھ) قزان شهرنده آچلمشدر . اما مصر القاهره وهندستان مملکتلرنده اولان باصمه‌چیلق بوندن کوب زمان صوک اولسه کرک . گرچه ناپالیون برنچی ، ایله قاهره‌یه برمطبعه واروب ، عرب حرفی اوزرنده فرمان واعلانلر نشر ایلمکده اولنسه ده (۱۷۹۸ م ۱۲۱۲ ھ) ، کتاب باصمق ایسه انجق ۱۲۵۰ ھ ۱۸۳۵ م دن اعتباراً باشلانلمش ایدی . هندستانده اک الك باصلمش کتاب ، « نجوم الفرقان » نام اثر اولوب ، ۱۸۱۱ م ۱۲۲۵ ھ ده نشر اولنمشدر . فقط سوریه مطبعه‌لری ایسکی اولنوب ، حتی که ۱۵۸۵ م ۹۹۲ ھ حدودنده ظهور ایتدکلری روایت ایدلنور . بونلر ایسه خرستیانلر طرفندن آچلنوب ، آنلرک کتاب واثرلرینی نشر ایتمک غیرتنده اولمشدر .

۳

کوکلی بر سوز

طباعت هنری ، علم ومعرفت حقنده ، آدم اوغلنلری ایچون الوغ بر ایشك آچوب ، وبونک سیبندن دنیاده بیوك برانقلاب وقوع اولمشدر . مقدم عصرلرک شاگردلری ، درس آله‌چق کتابلرینی یازمیه ، واستنساخ ایده‌چك اثرلری ، ازلب یورمیه مجبور اولنورلر ایدی . کتاب یازمق حقنده اک

(۱) ابو علی الحسن بن عبد الله‌در . ۴۲۸ سنه‌ده - ۵۸ یاشنده اوله‌رق ، شهر رمضانده همدانده وفات اولدی . مسلمانلرك آرسطوسی اولوب نامی حرمتله یاد ایدلمکده‌در . الله تعالی مظهر عفو وغفران ایلسون !.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

قرأن وطباعت

بسم الله الرحمن الرحيم

١

طباعت حقنده قسقه بر سوز

روایتلره کوره ، تاقته واسطه سیله طبع ایتمک ایسکیدن بیرو معروف ایمش . حتی که بو کیبلردن زمان سعادتدن مقدم باصلمش اثرلر تابلمش ایمش . وبر روایتده آغاچ تاقته واسطه سیله باصمق اصولنی قطای مملکتنده (فونغ تاون) اسمنده بر وزیر اختراع ایتمشدر . وبو اصول ، قطای ویاپون مملکتلرنده بو کونه قدر استعمال ایدلمکده در . اوروپا قطعه سینه اون ایکنچی عصر میلادیده معروف اولنوب ، بعض شیلر طبع ایدلمشدر . اما حرف واسطه سیله طبع ایتمک اصولی ، دخی صوکراق ایجاد ایدلمشدر . کیم طرفندن ایجاد ایدلدیکی حقنده اختلاف اولمش ایسه ده ، اغلب احتماله کوره ، گرمانیه ده (ماینسه) شهرنده دنیایه کلمش اولان (گوتمبرغ) در . بو ذات ١٤٠٠ م ده دنیایه کلوب ١٤٦٨ م ٨٧٢ ﻫ ده وفات اولمشدر (١) .

٢

عربی حرفله طباعت

عربی حرفله طباعت ، اک مقدم ایتالیاده تجربه ایدلنوب ، بعض کتابلر باصلمشدر .

(١) بلغار شهرنده امیر حسن نام ذاتنک حکومتی زماننه مصادفدر . گوتمبرغ ایسه ، ١٤٠٠ ده (استراسبورغ) شهرنده الک باصمه چیلق هنرینی تجربه ایتدی . وبو یولده اوزینک الوغ سرمایه سینی تلف ایدوب بر اقچه یه محتاج اولوب قالدی .

روایتلره

Из фондов Российской национальной библиотеки

(بومبای) شهرنده ۱۲۹۹ هده طبع ایتدرمشدر . اوشنداق صالح (۱) ناظم بن محمد بن اسماعیل نام‌اثری اولان (ترتیب زیبا) آدلو فهرست ۱۱۸ بیت اوزرنده ۱۳۱۰ سنه‌سنده قزان شهرنده باصلندی . اوشبواخیر فهرست‌دن ماعداسنی کورمک . بووقته قدر میسر اولمادی . (فلوغل) طرفندن یازیلان اثرکده قایولسان اوزرنده ایدیکی حقنده معلومات کورلمادی .

٥

مقدم باصلمش قرآنلر

مطبوعات عالمیله اشنا اولان اهل بصیرتلرنک خبرلرینه کوره قرأن شریف ، اوّل دفعه اوله‌رق آلمانیه مملکتنده (وهامبورغ) شهرنده طبع اولنمشدر . صوڭره ایتالیاده (بادوا)ده وآندن صونك جمله تحت‌گاه والوغ شهرلرده (فرنکستانده) کوب مرتبه ، وهر مرتبه سنده کوب نسخه‌لر ، نشر اولنمشدر . اون اوچونچی عصر هجریده روسیه‌ده پیطربورغ وصوڭره قزانده هم باصلمشدر .

روایتلره کوره پیطربورغ بلده‌سنده باصلمش اولان قرأن شریف الوغ یکاترینه فرمانی ودولت مصارفیله طبع اولنمش ایمش . پیطربورغده برنچی دفعه باصلمش قرأن شریف نسخه‌لری ، نادر قالمش ایسه‌ده ، خالق آراسنده همیشه کورلمکده‌در .

ارینتالیستلر (مستشرقلر)طرفندن نشر اولان نسخه‌لردن بزم کوردکمز اثر (۱۸۷۰ م) ده « فلوغل » طرفندن (لیپسغ) شهرنده طبع اولنان قرأن شریف ایدی . لکن بوذات ، بوندن مقدم (۱۸۴۲ م و ۱۸۴۳ م) تاریخلرنده هم ایکی دفعه اوله‌رق نشر ایلمش ایمش . کوردکمز نسخه ایسه ، کاغدی اعلا ، حرفلری وقاراسی کوزل اولمق اعتباریله موجب حیرتدر .

---

(۱) بوکیمسه‌نك ترجمه حالینه واقف اوله آلمادم .

Из фондов Российской национальной библиотеки

عزیز وقتلرینی صرف ایدرلر ، وبوسببدن ، تحصیل وقتلری آز قالور ایدی .
بر کتابی یازوب تمام ایتمك ، وصوکره درستلمك بر آدم بهاسینه برابر کلور ایدی .
حاضرنده ایسه ، بوکبی کتابلر ، باد هوایه آلنمقده‌در . رغبتی اولورسه اڭ
فقیر اولان برشاگرد ، کتاب تحصیل ایتمك طوغرسنده کوب زحمت چیکماز .
الحاصل ، طباعت وباصمه ، بنده‌لری اوزرینه الله تعالی حضرتندن الوغ برهدیه ؛
قرارسز براحسان‌در .
لکن جناب اللهڭ ، بوکبی بیوك بر مرحمتندن فرنکلر استفاده ایتدکلری حالده ،
اسلاملر ، نه ایچون محروم طوردیلر ، ویاکه نه ایچون پك صوڭ اوله‌رق استفاده
ایتمیه باشلادیلر ؟ !......

محض فائده‌دن عبارت اولان « اصول جدیده » ایله درس وتعلیم ایتمك حقنده
نه ایچون بوقدر کیچ قالدیغمزڭ سببنی بیلور ایسه‌ڭز ، سؤالڭ جوابنی هم
بیلورسز . چونکه طباعت ده اصول جدیده دن بریسی بلکه برنجیسی ایدی .
برکیمسه‌نڭ کیف وخاطر ایچون ، الوغ اسلام ملتینڭ سرمایه‌سی ضائع اولمه
سینه ، بوشیلر ، بیوك برمثال اولسه‌لرکرك . سوز اوزیماسندن خوف ایدلماز
ایسه‌ایدی ، بوطوغروده کوب شیلر یازار ایدك ، لکن یازدقلرمز هم کفایت ایدر .

٤

قرآن فهرستلری

قرآن شریف ایچنده اولان کلمه‌لری ینکل بولور ایچون برقدر فهرستلر هم
نشر اولنمشدر . بونلردن بریسی ۱۸۱۱ م ۱۲۲۵ ﻫ ده هندستانده (کلکته)
شهرنده باصلمش « نجوم الفرقان » نام اثردر . بوکتابڭ مؤلفی بوکونه قدر
بزه معلوم اولمادی . روایتلرده کوره (فلوغل) آدلو برفرنك عالمی هم بر
فهرست یازوب نشر ایتمشدر . مشهور کاظم بك هم برفهرست ترتیب ایدرك ،
۱۸۵۹ م ۱۲۷ ﻫ ده باصدرمشدر . (قوتاهیه) مفتیسی ، حافظ محمد شریف
بن عبدالله الحقی « مفتاح التفاسیر » اسمنده بر فهرست یازوب ، هندستانده

بومبای

بو وقتقه قدر ، نشر اولنان عربی ، ترکی ، فارسی ، اولان اثار اسلام خصوصنده مکمل بر « اسامی کتب » مز اولسه ایدی ، ایسکی ویا کا مطبوعاتمز حقنده الوغ بر معلوماتمز اولور ایدی . نشر اولنان رساله و کتابلر ، نه دن بحث ایتدکلری ، کملر طرفندن تألیف وطبع اولندقلری ، قایو مطبعه ده باصلنوب حتی که کاغد و بیتلری ، نسخه لرینڭ عددی حقنده تیوشلی حساب کورولر ایدی . بو سایه ده ادبیات ومعرفتمزده اولان حرکت خصوصنده بلکه بر میزانمز هم اولنمش بولنور ایدی . لکن نه چاره که عموم مطبوع اثارمز طوغروسنده مکمل اسامی کتبمز اولمق شویله طورسون ، اڭ مبارك کتابمز اولان قرأن شریفمزڭ قایسی مطبعه لرده ، وکملر خراجات وتصحیحیله ، و نه مقدار نسخه لر نشر اولدیغنی مبین ، قسقه بر رساله اولسون قولمزده یوقدر .

مطبوعاتمز خصوصنده « اسامی کتب » یازمق ، فکرمزه کوره ، ینکل برشیء اولمای ، بلکه (علم) ایله (غیرت) دینلمش ایکی قوتلی کمالته موقوفدر . حالبوکه بزلرده علملو کمیسه لرمزده (غیرت) وغیرتلو کیمسه لرمزده (علم) یوقدر .

روسیه ده مختلف مطبعه لرده باصلمش اثار خصوصنده رسمی عزته ده مفصل معلومات اولمقده در . هر لسانده اولان مطبوعات ، سنه سی و آیی ایله بونده بیان ایدلمکده در . اثار اسلام حقنده ، تا ایسکی زمانه لره قدر بوندن بیوك بر معلومات کسب ایتمك ممکن اولور ایدی ، فقط دیدکمزچه بو خدمت ایچون اربابی لازمدر .

۸

قزانده مطبوع قرأنلر حسابی

۱۸۵۶ م سنه سینه قدر قرأنلرڭ حسابی ، صوبرانیه یه معلوم اولمادیغی کبی ، آندن صوڭ ، طبع اولانلرڭ حسابلریده معلوم دکلدر . بلکه بو خصوصده اولان حساب ، آنجق ۱۸۹۲ م ییلندن صوڭ باشلانمشدر . قرأن مصححلری ،

٦

ایسکی باصمه‌لر حقنده بر جدول

بو جدولدن، مقدم باصلمش قرآن شریفلرک طبع تاریخلری و بلده‌لری معلوم اولنور:

١٦٤٩	(هامبورغ)
١٦٦٨	(بادوا) ایکی الوغ جلد اوزرنده
١٦٩٨	» » » » » » » »
١٧٨٧	(بیطربورغ)
١٧٩٠	» » » »
١٧٩٨	» » » »
١٨٠١	(قزان)
١٨٠٣	» » » »
١٨١٩	» » » »
١٨٣٩	» » » »
١٨٣٤	(لیپسغ)
١٨٤٢	» » » »
١٨٧٠	» » » »
١٨٥٦	(قزان)
١٢٨٠	ﻫ هندده محمد مخدوم ، مولوی مخدوم ، محمد عبدالحافظ ، تصحیحیله
١٢٨٣	» » » » » » » » » » » » »
١٢٩٧	(استانبول) معارف ناظری اذنیله تاش باصمه .

اسلام مملکتلرنده و اسلاملر طرفندن قرآن شریف طبعینک شیوعی اون ایکنجی قرن هجری اخیرندن باشلانلمشدر . یوقاروده ذکر ایدلمش اوچ مرتبه‌دن زیاده ، بیطربورغده طبع اولنوب اولنمادیغی معلوم اولمادی .

٧

پك کرك اولمازسه‌ده دخی بر سوز

مملکتمزده اولان روسیه‌ده ، عربی و ترکی حرفلرله مطبعه‌لر آچلمش زماندنبرو ،

عددی اولان اونبش میلیونه تقسیم ایدلسه تخمینا ایللی بیش آدم باشینه بر قرأن اولور .

اڭ مبارك كتاب اولان قرأن شریف حقند كوسترلمش اوشبو رقملر ایله ، علم یولنده اجتهادمز نه‌درجه‌ده‌ایدكی آچق بیلنور ! ....

۹

بعض مصححلرنڭ افاده‌لری

قرأن شریف تصحیح ایدن ذاتلر طرفندن قلمه آلنمش اثرلردن ایكی دانه‌سی حاضر ، كوزاوڭمزده‌در. بونلرڭ بریسی آلمانیا علماسندن (فلوغل) ڭ لاتین لسانی اوزرینه طبع اولنوب ، قرأن‌شریف آخرینه الحاق ایدلمش رساله سیدر . اوشبو رساله روسیه‌یه ، وروسچه سی ، تركیجه‌یه ترجمه ایدلندكی صوڭنده بزم ایچون هم استفاده ایتمك نصیب اولدی .

برنجی دفعه باصدرمش قرأن‌شریف ، مقدمه‌سنده ، مذكور (فلوغل) دیوركه : خلق آراسنده استعمال ایدلن قرأن (شریفلر) (هینكیلمن) ایله (ماراق) نام ذاتلر طبع ایتدرمش نسخه‌لره منحصردر . بوایكی باصمه‌دن غیری بووقته‌قدر كورلمادی. كرچه بیطربورغ وقزان شهرلرنده (روسیه‌ده) طبع اولنمش قرأن (شریفلر) اوروپا عالملری آراسنده نادرلك اوزرنده استعمال ایدلدیكی روایت ایدلسه‌ده ، دولت كتبخانه‌لرینڭ اكثرنده یوقدر . اوشنداق هندستانده (یول آراسینه تفسیرینی درج ایدرك) باصلمش ، و(شیراز) شهرنده تاش اوزرنده طبع ایدلمش قرأن (شریفلر) بزم مملكتمزده (اوروپاده) غایتده نادردر . حتی‌كه بوكبی قرأن (شریفلر) وارلغنی، كوب ذاتلر ،بزلردن ایشدوب كنه بیله‌لر .ایمدی (هینكیلمن) ایله (ماراق) طرفندن طبع اولنمش قرأن(شریفلر) نشرندن بیرو یوزسنه تمام اولدی .

حاضرنده اوشبو قرأن(شریفلر) ی ، (لیپسیغ) شهرنده اولان مشهور كتابچی ومطبعه صاحبی (قارل تاوخینتس) فوق العاده براجتهاد سایه‌سنده

مذکور سنه‌دن اعتباراً هر سنه طبع اولنمش قرآنلر حقنده حساب جدولی ترتیب ایدوب، صوبرانیه‌یه مرافعه ایتمکده‌لردر . ۱۸۹۲ م ییلندن صوڭ طبع اولنان قرآن شریفلرڭ حسابلری بویله‌در :

م سنه‌لر	مطبعه‌لر	نسخه عددی
۱۸۹۲	چیرکوف	(۲۲،۰۰۰)
«	خزینه	(۲٤،۰۰۰)
«	« «	(۲٤،۰۰۰)
۱۸۹۳	چیرکوف	(۲۲،۰۰۰)
«	خزینه	(۲٤،۰۰۰)
۱۸۹۵	دومبراوسکی	(۱٤،۰۰۰)
«	« «	(۵،۰۰۰)
۱۸۹۷	« «	(۲۵،۰۰۰)
«	« «	(۲۵،۰۰۰)
۱۸۹۸	خزینه	(۲٤،۰۰۰)
«	دومبراوسکی	(۷،۰۰۰)
«	« «	(۲۵،۰۰۰)
۱۸۹۹	« «	(۲۸،۰۰۰)
«	« «	(۷،۰۰۰)
	یکون	(۲۷٦،۰۰۰)

گرچه مملکتمزه بعض سنه‌لرده هندستان واستانبول باصمه‌لرندن برقدر قرآن شریف هم کلورایسه‌ده، کتاب سوداگرلرینڭ خبرینه کوره روسیه‌ده باصلمش قرآن شریفلرڭ قسم اعظمی ایران، قطای کاشغر مملکتلرینه کیتمکده‌در. شویله‌که خارجه کیدن قرآن نسخه‌لرینه، خارجدن کلنلری یوزده اون نسبتنده یا اولور یا اولماز .

مطبوع قرآن نسخه‌لرینڭ بواورنده کورلمش یکونسی روسیه اسلاملری

عددی

из фондов Российской Национальной библиотеки

اوقوچیلر هم بونی اعتبار ایدرلر ظننده یز .

قویمازدن مقدم ، یوسف کامیر اشارتینه بناء ویانا شهرنده اولان انجمن دانش (اکادیمیه) شاکردی اولان (انتون کامیر) نام ذاتدن یازدرمش ایدک . اوشبونک ایچون بو حرفلر (انتون کامیر) یادکاریدر .

اوشال طبع اولنمش قران (شریف) نک کلمه و رسم خطلری خصوصنده ، باصدروچی تاوخینتس مخصوص بر کتاب یازمق اولدی . قرآن (شریف) نک تواریخی ، واوقوچیلر ایچون ینکل یوللر کوسترمك ، طوغروسنده بعض تحقیقلرمزی ، بز هم تاوخینتس طرفندن یازلنه‌چق کتابه درج ایتمك اولدق . شونک ایچون ، بو ساعتده بونلر حقنده سوز سویلرگه لزوم کورلمادی .

مگرده بو قرآن (شریف) تمام اجتهادله تصحیح ایدلمش ، ودرست باصلمش براثر اولسه کرک . همده کوب اورنده (هینکیلمن) و (ماراق) باصمه‌لرنده اولان رسملره باشقه اوله‌رق یازلمشدر .

فرنکستان علماسی ، (ماراق) باصمه‌سنی (هینکیلمن) باصمه‌سینه ترجیح ایتمکده‌لردر . لکن بن بونک خلافنچه اوله‌رق (هینکیلمن) باصمه‌سنی آرتق کورر ایدم . چونکه بو باصمه هر نه‌قدر خطادن خالی دگل ایسه‌ده ، (ماراق) باصمه‌سینه نسبت ایله کوب مرتبه درستدر . یوقاروده یازاچغمی وعده ایتدکم اثرده ، بو دعوامی شاید اثبات ایتسه‌م کرك .

ایمپراطوریتسه یکاترینه ایکنچی فرمانی وخرجاتیله (پیطربورغ) شهرنده باصلمش قران (شریف) روسیه‌دولتینه تابع اولان مسلمانلر ایچون طبع اولنمشدر . مذکور قرآن (شریف) هر نه قدر ، اسلام مملکتلرنده اولان قرآن (شریف) لره تمام مطابق ایسه‌ده ، فرنکستان علماسیچون فائده‌لی دگلدر . چونکه رسمی ، بر قاعده‌یه بناء ایدلمامی ، بلکه عرف وعادت اوزرینه بناء ایدلمشدر (۱) .

(۱) فلوغلك بوسوزلرندن مرادی نه اوله‌چغنی استخراج ایده آلمادم . بلکه ترجمه‌لرده برار جمله دوشوب قالمش اوله کرك .

Из фондов Российской национальной библиотеки

طبع ایتدردی . معلوم اولدیغینه کوره . کوب زماندنبرو فرنك حرفلرندن ماعدا یهودی ، سریانی ، عربی ، الفبالرینه مخصوص حرفلرینه قویدرمش ایدی . لکن بو قرأن (شریف) نی باصدرمق فکرینه دوشدکنده ، اوّلده اولان عربی حرفلرله قناعت ایتمای ، بلکه باشدن وگوزل یاڭا حرفلر قویدرمق اولدی . همده قرأن (شریف) باصدرمق الوغ براش ایدیکنی آڭلاب ، کوب عقللی آدملرڭ مشورتلرینه ، وعلملی کیمسه‌لرڭ علملرینه محتاج اوله‌چغینه شبهه ایتمادی .

ابتداء ، بو خدمت ایچون ، بر عالم ازلدیکی وقتنده ، (دریزین دین) شهرنده اولان علامه وبنم استادم ، مذکور الوغ خدمتڭ عهده سندن کله‌جك کیمسه اوله‌رق ، تاوخینتس جنابلرینه بنی کوسترمش ایمش . تاوخینتس ایسه بوڭا رضا اولدی ، وبنده بو خدمتی اوستمه آلدم .

قرأن طبع ایتمکده کوب کیمسه‌لرڭ ، یعنی بعضیلرڭ قول هنرلرینه ، وبعضیلرڭ دیل مشورتلرینه ، وبعضیلرڭ علملرینه محتاج اوله‌جغنی بیلوب ، تاوخینتس ، زیاده احتیاط وعقل ایله حرکت ایدر ایدی . لکن بو خصوصده اولان جمله حاجتلرمزی یالگز بر کیمسه اتمام ایتدی .

اوده (یوسف گامیر) نام غیور ذات ایدی .

مطبعه ایچون حاجت اولان شیلری ، خصوصا عرب یازیلرینڭ اڭ گوزل شکلده اولان کوچر گچلرینی بڭا یباروب طورمقده قصورلق کوسترمدی . (یوسف گامیر) مشرق دیللرینی تعلیم ایتمك ، وبونڭ اربابنی آرتدرمق طوغروسنده سعی بلیغ ایتدیکی کبی ، بزلره اولان خدمت وغیرتلری وعده سینڭ واملمزڭ فوقنده اولدی . (استانبول) ، (ڤیانا) ، شهرلرندن الونغان حرفلردن کوچروب ، اوشبو حرفلری ، تاوخینتس بیوك براجتهادله وتمام اوستونده نظارت ایدوب ، قویدردی .

حرفلرڭ ، بر برینه قوشلمقلری ، نکته ومرکزلری ، تمام عرب یازولرینه اوشادیغندن باشقه ، کلمه‌لرڭ شکل وصفتلری گوزل کورلمگی شایان حیرتدر .

اوقوچیلر

کوب زماندنبرو سعی بلیغ ایدوب ، (پاریژ) ، (لیپسیغ) ، (دریزدین) ، کتبخانه‌لرنده اولان نسخه‌لرله مقابله و تفتیش ایدرك ، کندوسینك ، علم و کمالتینی صرف ایتمکده‌در . بونك بو اثری میدانه چقوب ، بیضاوی نشر اولدیغنده : « بوکبی الوغ خدمتی بیضاوی هیچ کمدن امید ایتممش اولسه کرك » دیه ، هر بر کورمش کمسه حیران اولسه کرك .

مذکور کتبخانه‌ده (زمخشری) تفسیری یوق ایمش . مکرده بیضاوی ایله ، بوندن استغناء ایتمك هم ممکن . چونکه زمخشری تفسیری ، بیضاوی تفسیرندن هر جهتله توبان درجه‌ده‌در (۱) . خصوصا بو کتبخانه‌ده ، مفتی ابو السعودك (ارشاد العقل السلیم) نام تفسیرندن ، قول یازمه‌سی اوله‌رق بر نسخه‌سی اولنور ایدی . بن هم قرآن) شریف) تصحیح ایتدکم وقتده کوب اورنده بوڭا متابعت ایتدم . چونکه (حاجی خلیفه) نك (۲) شهادتینه کوره ، اهل اسلام قاشنده بو تفسیر اعتماد اولنه‌چق بر اثردر . اوشنداق قرأت حقنده یازلمش رساله و کتابلردن کوب استفاده ایتدم . بو کتابلری ایسه بڭا (کل ایبیرت) نام مشهور معلم بیارمش ایدی « بو خدمتی ایچون تشکر ایتمك الوغ بورچدر .

سوره و آیتلر حقنده (هینکیلمن) ترتیبنی اختیار ایتدم . چونکه بونك ترتیبی خصوصنده کوب اورینتالیستلر (مستشرقلر) مدح ایدر اولدیلر .

ایمدی بو قرآن (شریف) دن فائده آلور ایسه‌کز . بونك حقنده مال و عمل ایله الوغ اجتهاد ایدوچی تاوخینتس نی خاطرکزه کتورساڭز ایدی . بعض بر خطالری کورلور ایسه ، آنلری هم عفو ایتمك تیوشلیدر . چونکه بوکبی الوغ بر اشده البته قصورلق اوله بیلور .

---

(۱) ظنمزه کوره فلوغلك بو سوزی زمخشری تفسیرین کورمدیکندن نشأت ایتمشدر . یوقسه اوزندن صوك کلان مفسرلرك استاذلری اولان کیمسه حقنده بویله بر فکرده اولنماز ایدی .

(۲) کشف الظنون صاحبنی قصد ایده‌در .

Из фондов Российской Национальной библиотеки

قزان سوداگرلرندن عبيدالله محمد رحيم اوغلى ، يونوسف ، نام ذات طرفندن قرأن (شريف) باصدرمق حقنده بذل غيرت ايدلديكى ، حتى كه طبع ايچون مطبعه يه ويرلديكى حقنده خبردار اولمش ايسه مده ، باصلنوب دنيايه چقديغى ، ونشر اولنديغى حقنده هيچ بر معلومات آلمق نصيب اولمادى . بو خصوصده مكتوبلر ايله مخابره ايتديكم كبى (پطربورغ) دن كلنلردن هم استخبار ايتمش ايسه مده ، درست جواب آلميه موفق اوله مدم .

بو قرآن (شريف) ى تصحيح ايتمك طوغروسنده ، نه كبى اصل ودليللرى دستور ايدلديكى حقنده ، بلكه هم بر سؤال وارد اوله بيلور . بونى تفصيل ايتمك اورنى هم تمام بوراسيدر :

بو خدمتى اجرا ايتدكم وقتده ، مطبوع قرأنلرك جمله سى حضورمده اولوب ، بونلر ايله مقابله ايدر ايدم . اوشنداق (كالكوته) ده طبع اولنمش (نجوم الفرقان) نام اثرى (١) سند اتخاذ ايتدم . ظنمه كوره بو كتاب شايان اعتماددر . بونلردن باشقه يازمه قرأنلردن كوب نسخه لر هم كوز اوكمده بولنور ايدى . ودخى (دريزدين) كتبخانه سنده اولان قرأنلره مراجعت ايتدم . بو كتبخانه ده ، پك قديم زمان يادكارى اوله رق بر يازمه قران (شريف) وار ايدى . فقط تأسف دركه بو قرأن تمام دگل بلكه نصفى غنه در . (دريزدين) كتبخانه سنده شرق ديللرنده اولان كتابلره مخصوص ترتيب ايلمش فهرستنده بنم دوستم (فليشر) ، مذكور قول يازيسى قران حقنده كوب شيلر بيان ايتمشدر .

مذكور كتبخانه ده اولان تفسيرلره هم مراجعت ايتدم . بونلر جمله سندن برى (بيضاوى) در . متقدمين ومتأخرين شهادتيله ، تفسير بيضاوى معتبر بر اثردر . بو تفسيرك بعض جزؤلرى طبع اولنوب ، مؤلفينك كمالى ميدانه چقمش ايدى . بونى ايسه تماما باصدرمق حقنده ، دوستم (فليشر)

---

(١) بو كتابى كورمك ومؤلفيله اشنا اولمق ، بو كونه قدر ميسر اولمادى . (ادورد فنديك) تام مصنف هم بو كتابى تعريف ايتمكده كامل ساراتلق ايتمشدر .

Из фондов Российской национальной библиотеки

ایدن شاکردلری ایچون ، قرأن حاضرلب ویرمك کبی برخدمتده اولنمقدر .
ایمدی ، تاوخینتس اجتهادی سایه‌سنده بوایکنچی باصمه، اولکیسندن کوب مرتبه یخشی وگوزل اولدی . اوشنداق بعض اورنلرده رسملر هم تغییرایدلدی . مثلا ، اولکی طبعده « و » صوکنده « ا » یازلمش ایدی «یربوا» کبی ، اما بوصوکنغی طبعده «ا» دن باشقه یعنی «یربو» صورتنده یازلدی وغیربوکبی خدمتلر سببندن ، اوشبوصوکی باصمه‌نك مشقتی اولکی باصمه مشقتندن آز اولمادی . عربی عباره لرده ، خصوصا حرکاتلر طوغروسنده هیچ بر خطاسز یازمق ممکن اش دگلدر . شونك ایچون بو باصمه‌مزده هم بعض بر خطالر اوله بیلور .
(پاریژ) هم (جینوه) شهرلرینه سیاحت ایتدکم وقتده مدرسه‌لرینه کرمش ایدم . آنلرده بزم طبعمز اولان قرأن (شریف) استعمال ایدلمکده ایمش . خطالری وارمی ؟ دیه مدرس ومعلملرندن صوردیغمده «بوله‌مدق» جوابنی ویرمشلر ایدی . بوجوابی ایشدوب ممنون اولمش ایدم . ومع ذلك استعمال ایدوچیلردن الوغ رجامدرکه ؟ شایان تصحیح اورنلرینی کورر لر ایسه بزلره بر تنبیه بیورسونلر ایدی .
اوچونچی دفعه باصدرمش قرأن شریف مقدمه‌سنده (فلوغل) دیور : بواوچونچی باصمه‌ده اوزگرتمش شیلرم پك آزدر . مثلا اولـکی باصمه‌لرده «مأیة» صورتنده یازیلان کلمه‌نی بودفعه « مأئة » یازدم (٢٧ نچی بیت ١٨ نچی سطر) . « میتًا » اورنینه « میّتًا » یازدم (٧٢ نچی بیت ٥ نچی سطر) .«لِسبَاءِ» اورنینه « لِسَبَاٍء » یازدم (٢٥ نچی بیت ١ نچی سطر) . «اَسَفَی» اورنینه«اَسَفِی» یازدم (٢٢٤ نچی بیت ١٠ نچی سطر) . « سِخریًا » اورنینه « سُخریًا »یازدم (٢٤١ نچی بیت ١٠ نچی سطر) .
ایمدی ، بودفعه‌سنده دخی اعتبار واجتهـاد صرف ایدلدی . مشهور کتابچیده اوزطرفندن بذل همت ایتدی . شونك ایچون مطالعه ایدوچیلردن،

بن ایسه کندم ، جمله علم واجتهادمی بو یولده صرف ایتدم . بوندن مقصدم ، مدح وثنا ایشتمك دگل ، بلکه عرب دیلنی تحصیل ایدوچیلره فائده کتورمك ، هم قرآن (شریف) نی آڭلاب اوقومیه برینکل یول آچلسون ایچون.

ایکنچی دفعه باصدرمش قرآن شریف مقدمه سنده (فلوغل) دیور: اوّل دفعه طبع ایتدکمز وقتده ، بو قرآن (شریف)ی ایکنچی دفعه باصدرمق هم نصیب اولنه چغی خاطرمه اصلا کلمش ایدی . اوّل مرتبه طبع اولنمش قرآن (شریف) نسخه لری تمام صاتلدیغندن ، تاوخینتس جنابلری : دخی ایکنچی مرتبه باصدرمق اولدی . لکن بو ایکنچی دفعه سنده ، هم برقدر تصحیح ایدوب ، گوزللندروب ، باصدرمق ایچون آرتق غیرت صرف ایتدی.

بو خدمت دخی بنم اوستمه یوکلندیگنده ، یاڭکا حرفلر قویوب ، شونلر ایله برایکی بیتنی باصوب ، (استانبول) شهرنده بر کیمسه یه ، کوسترمك ایچون ارسال ایتدم . استانبوللی افندی بڭا بویله جواب قایتاردی : (حاصل کلام بونی طبع ایدن ذوات بو سودادن فارع اولسه بدئندن فارغ اولمه سی اولی‌در . طبع مستقیم ، بومثللو طبع سقیمی قبول ایتمز دوستم !»

معلومدر که ترکلر ومسلمانلر ، اوزلرینڭ قوری صوفیلقلری وصالقون تقوالقلری سببندن ، باصمه قرآنلری استعمال ایتمای ، فقط قول یازمه نسخه لردن گنه فائده آله لر . لکن قول یازمه لرنی ترجیح ایتمکلرینه برسبب هم وار ، اوایسه اوز عمرنده برمرتبه ، اوزقولی ایله قرآن یازوب تمام ایتمك هر بر مؤمن ذمه سینه لازم اولدیغیدر (؟) .

بونلرڭ کتاب سوداگرلری ، قول یازمه قرآن وباشقه کتابلری الوغ حقلر ایله صاتوب ؛ فائده لندیکلری ایچون باصمه لری قبول ایتدرمز ایچون هم غیرت صرف ایده لر . وقرآن (شریف) باصدرمقنی مکروه کوره لر.

حالبوکه قرآن باصدرمقدن ، تاوخینتسڭ مرادی اسلام مملکتلرینه ، یباروب ، اسلاملر آراسینه قرآن تاراتمق وقرآن ایله تجارت ایتمك اولمای ، بلکه اوروپاده اولان علماء وادباء ایچون همده دارالفنون ومدرسه لرده تحصیل

ایدن

Из фондов Российской национальной библиотеки

هر تورلی سوزلر سویلر اولدیلر ، « قرأن شریفی بوزادر » دیه افتراء قیلدیلر ، بڭا سویاکللر ایله آتدیلر ، بوکبی افتراء و بهتانلرینی آز کوروب ، حتی‌که بنی بو خدمتدن عزل ایتدرمیه موفق اولدیلر . چونکه جمعیت شرعیه‌ده ، شو وقتده اولان اعضالر ، بڭا ضرر قصد ایدوب ، فرصت کوتوب طورمقده‌لر ایدی .

تصحیح عملندن عزل ایدلدیگم صوڭنده ، بنم منصبمه ، شاه احمد بن ابی یزید المامشی ایله عبدالکریم بن عبدالرحیم التکننشی تعیین اولندی . تکننشی هجرت ایتدی ، مامشی ده یالڭز قالدی . قولنده یازمه ایسکی قرأن شریفلر اولدیغی حالده ، مامشی ، بنم خانه‌مه کلدی . رسم خصوصلرنده مشورت ایتمکله برابر جمعیت شرعیه طرفندن اولنمش معامله حقنده بعض شیلر استفسار ایتدی . بنده ، رسم ایله یازڭز ، الله تعالی آنلردن رضا اولسون ، اصحاب کرام یولنچه یورڭز ، جمعیت اعضالری بڭا حاسدلر ایدی ، شاید سڭا تعرض ایتمازلر ، دیدم . رسم خصوصنده یازلمش بعض شیلر هم ویردم . گرچه اوّل امرده ، مامشی ، رسم ایله تصحیح ایتمك ارزوسنده اولمامش ایسه‌ده ، صوڭره رسم عثمانی اوزره یازمیه شروع ایتدی . و (١٢٧٨) سنه‌سنده طبعسی هم تمام اولدی . احبابلری طرفندن ، « رسملری تصحیح ایتدی و سنتی هم احیاء ایلدی » دیه ثناء ایدلدی . حالبوکه بوذاتلر ، بنم عملمی انکار ایتمکده ، و قرأن شریف تحریفی ایله (معاذالله) تهمت ایلمکده ، خلائقه عوام الناسی آیاقلاندرمقده جمله‌سی اتفاق ایتمشلر ایدی .

اوقوده هم یازوده ، یاکه فقط اوقوده اوله‌جق « و » حرفلرینه اشارت اوله‌رق ، الوغ ضمه علامتی قویدم . « یوقنون » و « داود » هم « عنده » کبی . بوندن باشقه‌لرده کچکنه ضمه علامتی قویدم (یؤمن) کبی اوقولمیه‌جق «ا» لرڭ الف حرفلرینه ینه فتحه علامتی قویدم . « اناَّ اخوك » . هم « بیناَّالایات » کبی . یازلنه‌جق و اوقولنه‌جق ، یاکه یازلمیه‌جق اما اوقولنه‌جق « ا » لرڭ ، الف حرفلرینه قائمه اشارتی قویدم . « بیناَّ . صلح . موسی » کبی . مدّ تیوشلی اولان « ی » یاکه « ه » حرفینه کسره قائمه‌سی قویدم .

Из фондов Российской национальной библиотеки

دقت ایله قارامقلرنی امید ایده‌من .

(غوستاف فلوغل سوقسانی)

بز دیورزکه : (فلوغل) جنابلرینک ، بومقدمه‌لرینه قوشلنه‌چق برقدر ملاحظه‌لرمز اولدیغی کبی ، ایراد ایده‌چك بعض شبهه‌لرمز هم واردر . فقط رساله‌نك حجمی بیوکانه‌چگندن خوف ایتدکمز ایچون ، نه ملاحظه‌لرمزی یازدق ، ونه شبهه‌لرمزی ایراد ایتدك . ذاتا بزم بورساله‌مز ، خاتونلر وصبیلر ایچون دگل ، بلکه محترم ادیبلر ایچون یازلمشدر . بو تقدیرچه بزم یرمزه ، اوحرمتلو ذاتلر ، برطرفدن شبهه‌لرینی عرض ، وایکنچی طرفدن جوابنی هم بیان ایده بیلورلر .

بواثرلردن ایکنچیسی روسیه‌ده اسلام علماسندن (فاضل مرجانی‌نك) عرب لسانی اوزرینه طبع ایدلمش « الفوائدالمهمه » نام رساله‌سیدر . بورساله ایسه (قزان) شهرنده خزینه مطبعه‌سنده اوتوزسکز بیت اوزرنده (١٢٩٧) ییلنده نشراولنمشدر ، مذکور رساله مملکتمزده خصوصا علمایه معلوم اولدیغندن ، حقنده سوز سویلرگه ، ویاکه کندوسندن سوز کوچرمیه حاجت یوق ایسه‌ده ، بعض برجمله‌لرینی تلخیص ایله ترجمه ایتمکدن قلممزی منع ایده آلمادق . (فلوغل) ك صحیفه‌لر ایله طولو مقدمه‌سنی نقل ایتدکمز حالده ، (مرجانی) ك بعض عباره‌لرینی اولسون نقل ایتممك ، مناسب اولماز .

فاضل (مرجانی) دیورکه : روسیه مملکتنده ، گرچه بو تاریخدن یوز سنه مقدم ، قرأن شریف طبع ایدلمش وهمیشه طبع ایدلمکده اولمش ایسه‌ده ، بونی تصحیح ایلمك ، اربابی الندە اولنمازایدی . شوسببدن قرأن شریفلرده ، الوغ اوله‌رق کوب خطالر ، کورلور ایدی . (١٢٧٦ ہجری) سنه‌ده قرأن تصحیح ایتمك خدمتنی اوستمه آلدیغمده ، رسم عثمانی اوزره‌یازمیه غیرت ایتدم . (لکن) رسم ایله یازمق مسئله‌سی ، اوشبو مملکت خلقی قاشنده معروف دگل ایدی . شونك ایچون بنم طرفمدن ، رسم ایله تصحیح ایدلنه باشلادیغندن ، بنم بواشمی (عملمی) انکار ایتدیلر ، علمسز کیمسه‌لر ،

هر

ترجمه‌سنی قصد ایتدکمز شیلر بونده تمام اولدی . تفصیلا بیلمك مراد ایدنلر ، رساله‌نڭ کندیسینه مراجعت بیوررلر .

۱۰

صوبرانیه امریله تصحیح ایدوچیلر

قرآن شریفی تصحیح ایدوب ، طبع ایتدرمك ، فوق‌العاده بر اجتهاده وشو نسبتده کامل فهم وعلمه احتیاجلی ایدکی شبهه‌سزدر .

فرنکستانده بر (فلوغل) قرآن شریف توزتمك خدمتنی التزام ایتدکی وقتده ، تاوخینتس کبی بیوك بر مطبعه صاحبی اولان الوغ سوداگر ، اوستونده طورروب ، یخشی اشلتمور ایچون دقت ایتدیکی ، وخصوصا جمله مهم اولان اشیالری استحصال ایلمك طوغروسنده بیوك بر فداکارلقده اولندیغی ؛ سائر علمالری ایسه بالاتفاق علم ایله معنوی اعانتلرده قصورلق ایتمدیکلری حالده ، بزم مملکتمزده بوشیلر ، کلیا بونڭ عکسنجه ایدکی دلیله محتاج دگلدر . اوشبو سبب ایچون قرآن شریف تصحیح ایدن عالملرمزڭ سعی وغیرتلری خاطرلردن چقماسون ! . بن ایسه جمله یازدقلرمی حاضرگی خلق ایچون دگل ، بلکه کیله‌چکلر ایچون یازدیغمدن ، بو « خاطرلردن چقماسون ! » خطابم هم آنلره‌در .

قرآن تصحیح ایلمك حقنده مأمور اولان ذاتلر ، هرنه قدر کیله‌چکده یازله‌چق وجمله‌سی معلوم اوله‌چق ایسه‌ده ، بواورنده مخصوص اوله‌رق بیان ایلمك هم مناسب کورلمشدر :

۱) شهاب‌الدین بن بهاءالدین المرجانی . قزان شهرنده برنچی جامع حضورنده امام ، مدرس هم اخوند ایدی .

۱۳۰۶ سنه‌ده شعبان ۲۸ ده وفات اولدی .

۲) عبدالغنی بن صالح . قزانده پچان بازار مسجدنده امام ایدی . ۱۲۸۸ سنه‌ده شهر ربیع الاخیر ۱۱ نده وفات اولدی .

۳) شاه‌احمد بن ابی‌یزید المامشی . قزانده سکزنچی جامعده امام ومدرس ایدی . ۱۲۹۵ سنه‌ده وفات اولدی .

« جزء . به . عنده » كبى . بوندن باشقه‌لرده كسره اشارتى قويدم . « فيه . به » كبى . اظهار تنوينلرينه « ٍ » صورتنده وانسدن باشقه‌لرينه « ۵ » صورتنده اولان ضمه‌لر ايله اشارت ايتدم . حركتلى « ا » همزه اوله‌رق اوقويغى ايچون اوستلرينه « ء » علامتنى قويمادم . « سآل » كبى .

قرأن شريفده اولان رسملرى يازمق وتصحيح ايتمكده بنم اعتمادم ، ابو عمرو الدانى ، ابو القاسم بن فيره الشاطبى ، ابو القاسم الهذلى ، ابو الخير الجزرى ، كبى اولوغ عالملرك تصنيفلرى اولمشدر .

يوسف سوره‌سنده اولان « لاتامننا » كلمه‌سى ايكى نون ايله اوقولديغى حالده ، برنون ايله يازلمق رسم در . لكن بزگه ايرشكان قرأن شريفلرك جمله‌سنده برنون ايله يازلوب ادغام يعنى تشديد ايله ضبط ايدلمش ايدى . تشديدسز يعنى ايكى نون ايله اوقلنورغه اشارت اولسون ايچون برنون (برمركز) ايله يازديغم حالده ايكى نقطه قويدم .

مائده سوره‌سنده اولان « يرتدد » كلمه‌سنى بعضيلر « يرتدد » وبعضيلر « يرتدّ » روشنده اوقودقلرندن هر ايكى قرأت تابولسون ايچون « يرتدد » روشنده يازدم . حالبوكه بو كلمهء شريفه امام مصحفنده هم ايكى دال ايله يازلمشدر .

كوفه علماسينك روايتينه كوره ، قرأن شريفك جمله آيتلرى (٦٢٣٦) در . بز ايسه ، بونلر روايتنى اعتبار ايدوب ، هر سوره‌نك باشنده بيان ايتدك ،

اگرده حال مساعده ايتسه ايدى ، حاشيه‌سنده هيچ نرسه يازماى ، حتى كه سوره اسملرينى و آيت حسابلرينى چقاروب ، توزاتور ايدم .

گرچه يازوى گوزل ، كاغدى يخشى ، قاراسى آچق ، اولمق اعتباريله هندستانده طبع اولنمش قرأن شريفلرك مزيتى وارلغى معلوم ايسه‌ده ، اما كلمه‌لرك رسملرى درست اولمق نقطه‌سندن قارالدقده بز تصحيح ايلمش قرأن شريفلرك آرتق اولمقى شبهه‌سزدر . ذهنمز يا گلش يورگان ، كوزمز خطاء كورمش اورنلر اولور ايسه ، شايد جناب الله بزلرى عفو ايدر .

ترجمه‌سى

Из фондов Российской национальной библиотеки

اوغلینینگ ایکی عدد قرآنیله اعلامنامه‌سنی ، سزنگ نظرگزه اوشبو کاغد ایله یباردك . تفتیشمزه کوره ، مذکور امامنگ بیانی درستدر . حتی‌که بعض خطالری اهل اسلام اعتقادینگ خلافنی بیلدره‌در . مثلا « یُدَبِّرُ » اورننده « یُرَمِّرُ » یازلمشدر (١٨٨ بیت) . وهر ایکی نسخه‌دن لاء نافیه توشمشدر (٢٧٠ بیت) . (٣٦٦ بیت) ده تمام بر کلمه قالمشدر . کاغدلریده نجار ، حرفلر توشممش ، کلمه‌لری اوزگرلمشدر . بو کبی خطالی نسخه‌لری نشرایتمکدن منع ایلمك طوغروسنده تدبیر ایدلنوب ، عالملرنگ فتواسی اولمازدن مقدم ، باصمه قرآنلر نشراولماسون ایدی . (٢) نچی فورال .

٣

چیشمه آولنده امام شاهین گری یعقوب اوغلینه صوبرانیه‌دن ، اوشبو کاغد ایله برابر ، سزلره ایکی نسخه قرآن شریف هم خطاء وصواب جدوللی یبارلدی . قرآنلر ایله جدوللری تفتیش ایدوب ، خطاء وصواب حقنده فکر ومطالعه گزی بیانله صوبرانیه‌یه قایتاررسز . (٢٤) نچی مای

٤

امام شاهین گری یعقوب اوغلندن صوبرانیه محکمه‌سینه ، صوبرانیه‌نگ امرینه بناء قرآن شریفلر ایله خطاء وصواب جدولنی مقابله ایتدم . آخوند نغایوف طرفندن صواب کوسترلمش یدی کلمه ، بنم نظرمده خطأ کورلدی . بونلری آیرم جدولده بیان ایدوب کوستردم . مذکور ایکی قرآن نسخه‌لرنی قزانده عبیدالله یونوسف ، هم رحمت الله امیرخانوف ، باصمه‌لریله مقابله ایتدکمده ، آخوند نغایوف کوسترمش خطالردن آرتق دخی اون سکز خطاء تابدم . بونی هم مخصوص جدول ایله کوستردم . بوتقدیرچه جمله خطالر (٣١٩) اورنده‌در . اعرابده اولان خطالر بوحسابدن خارجدر . (١٨٢ بیت) ده « لنحشرنهم » اورننده « لنخشرنهم » باصلمشدر . بونلرده‌ایسه معنا تمام بوزق اوله‌در . قرآنلر ایله جمله کاغدلرنی اوشبو راپورت ایله صوبرانیه محکمه‌سینه قایتاردم . (١٧) نچی ایون

Из фондов Российской национальной библиотеки

٤) محمد برهان الدين بن شهاب الدين المرجانى . قزانده امامدر .
٥) صفى الله بن عبدالله . بوكونده قزانده امامدر .
٦) عبدالقيوم بن عبدالبديع بن بشير . قزانده امام ومدرسدر .
٧) حافظ الدين بن نصر الدين بن عبد السلام . اورنبورغ ناحيه سنده برنكى قريه سنده امامدر .
٨) عالمجان بن محمدجان البارودى . قزانده امام ومدرسدر .

اوشبو ذات طرفندن نيابت ايله بعض وقتده هم كمال الدين بن سيف الدين الكشوى نام فاضل مقرىء، تصحيح ايلمكده‌در .

رسمى معلومات

١

١٨٩٥ — سنه م

استرليتاماق اويازدنده قانقاى آولنده امام يحيى ايشبولدى اوغلندن استرليتامق شهرنده آخوند كمال الدين نغايوفه

قولمزده ، قزانده كوكوبين مطبعه سنده طبع اولنمش ، ايكى نسخه قرآن شريف وار . بريسى قزان سودا گرى يوسف غوتوال خراجتيله (١) ، وايكنچيسى اليـاس برەزين امضاسيله نشر اولنمشدر . اولگسنده اوچيوزدن زياده ، صونگغيسنده قرقيدى اورنده خطاسى وار . سودا گرلر واسطه‌سيله بونسخه‌لر خلق آراسنه نشر اولنديغندن ، اوقوچيلر بلكه گناهلى اولورلر . بوبابده تيوشلى محكمه‌لره مرافعه ايتسه‌كز . ايدى (١٠) نچى اوكتابر .

٢

١٨٥٨ — سنه م

آخوند كمال الدين نغايوفدن ، مفتى عبد الواحد سليمانوفه امام ايشبولدى

(١) بوكميسه‌نك قزان سودگرى هم خراجتيله ، ديمكارى ياگلشدر . چونكه غوتوال ، سوداگردكل ، بلكه نمسه علماسندن برذات اولوب ، شووقتلرده قزان شهرنده سينزورلق وظيفه سنده هم بولنمشدر . اوشبو اوچ بيش سنه‌لر ايچنده قزانده وفات اولدى . عالم وفاضل هم اديب برذات ايدى ، ديورلر . احمدمدحت افنديينك «جولان» نام اثرنده ذكرى واردر .

اوغلينك

سنزورڭ خدمتی ، خطالری توزاتمق اولمای ، بلکه طبع اولنه‌چق شیلرڭ دولت سیاستینه ویاکه دینینه مغایراولوب ، اولمادیغنی قارامقدر شوڭ ایجون ، خطالی حالنچه قرأن طبعسینه رخصت ویرمش سنزوردن ، صوبرانیه‌نڭ شکایتی اصلسزدر .

کوکوبین مطبعه‌سندن چقمش قرأنلر حقنده صورانیه‌طرفندن نشر اولنمش اعلانلر ، هرنه قدر قوتنده ایسه‌ده ، لکن اسلام شریعتی حکمینه کوره خطالی اولمق سببلی قرأن . قرأن اولمقدن چقمای همیشه قرأندر . حال بویله اولدیغنده مذکور قرأنلری استعمالدن منع ایله اعلان نشر ایتمکدن ، قرأنده اولان خطالر حقنده ، خطا وصواب جدولی نشر ایتمك یخشیراق اولور ایدی .

قرأن طبعی حقنده ابده‌جك تدبیر بودر : باصلنه‌چق قرأنلری قاراب ودرستلب باصدرمق ایچون عالم مسلمانلردن بر یا ایکی کمیسه کریکتور (تصحیح‌ودرستلوچی) تعیین ایدلنسون . بونلر (۱۷۸۷) نچی ییلده بیطربورغده ، یاکه یونوسفلر طرفندن ویاکه‌اندن صوڭ امیرخانوف طرفندن قزانده هم طبع اولنمش قرأنلر ایله مقابله قیلوب ، یخشی دقت ایله تصحیح ایتسونلر ، اگرده خطاء قالدرر ایسه‌لر مسئول اولورلر . باصدروچیلر طرفندن اعانت اوله‌رق بونلره‌تاباغینه ایکی تنکه‌آقچه ویرلور . ۱۱ نچی مارت .

۷

صوبرانیه‌ده اولان حکم :

قزانده باصلنه‌چق قرأنلری تصحیح ایلمك خدمتینه امام شهاب الدین بهاء الدین اوغلیله امام عبد الغنی صالح اوغلی تعیین ایدلنور . بونلر مینستر حضرتلری طرفندن کوسترلمش قرأنلر ایله مقابله ایدوب ، درستلدکلرندن صوڭ امضاء ایدرلر . باصدروچیلر طرفندن هر تاباق ایچون ایکی تنکه آقچه ویرلور . مصححلر طرفندن درستلنمیان قرأنلر صاتولماز . خطالی حالده امضاء ایدرلر ایسه کندیلری مسئول اولورلر ، تنفیذ ایدلمشدر ۱۷ نچی سنتابرده

٥

صوبرانیه‌ده (٢٧) نچی اوکتابرده اولان حکم:

قرآن شریف، اوشنداق دین کتابلرنی یاکلش یازمق الله تعالی حضرتی قاشنده الوغ گناهدر. کلمه‌لرنک یاکلش یازلمقی سببندن، یاکلش اوقومق، بلکه یاکلش معنالر چقمقی احتمالدر. حالبوکه قزانده کوکوبین طبعخانه‌سنده، (١٨٥٦) نچی ییلده (٢٨) نچی ینوارده طبع ایدلمش قرآنده، مقصود معنالرنک خلافنی آنکلاتورلق (٣١٩) دن زیاده خطاسی وار. بوکبی یاکلش نسخه‌لری، اهل اسلام آراسینه تاراتمق، درست اولماز. اوشبو سببدن، قزاننک ؤایاننوی غوبرناطوروندن: قرآن باصمقدن، حاضرگه کوکوبین مطبعه‌سنی منع ایتمک، خطالی حالنچه باصمه‌سینه رخصت ویرمش سنزور مسئول اولمق، بوندن صوک طبع اولنه‌چق قرآنلری صوبرانیه فتواسندن مقدم، نشر ایلمکدن منع ایتمک؛ طوغروسنده صورالنور. مذکور قرآنلری استعمال ایتمکدن نهی ایلمک حصوصنده اهل اسلام کوب اولمش غوبرنالره اعلام نامه ارسال اولنور. وبو حادثه‌نی مینستر حضرتلرینه رفع ایتمکله اوز طرفندن برار مناسب تدبیر ایلمک ایچون التماس ایدلنور.

٦

١٨٥٩ سنه

اؤنوطرینیخ (داخلیه) مینستر ندن صوبرانیه‌یه:

قرآن (شریف) وباشقه اسلام کتابلری کوب زماندنبرو قزانده باصلوب بونلر ایله کورشیلرمز اولان اسلام اهالیسی ایله دولتمز آراسنده الوغ سودا قیلنور. صورانیه دیدکنچه تیپوغرافیه‌لر، طبعدن منع ایدلنوب، طورلسه، یاکه طبعی بعدنده صوبرانیه محکمه‌سینه نسخه‌سی بیبارلنوب، فتوا وجواب کلمکنی کوتمک لازم اولنسه؛ قرآن وباشقه کتابلر، وقتلی اولان بازارلره، اوشنداق بخارا، خیوا، الکه‌لرینه کیدجک کروانلره یتشمای قالمقلری احتمال اولور. بوایسه کتاب سوداگرلرینه بیوک ضرر جلب ایدر.

سنزورنک

اوزی یتشمگانده معین دیه حساب هم دعوی ایده‌در . وبو سببدن تصحیح ایتمك طوغروسنده بنم سوزمه قارامای اوزی بیلدکنچه تصحیح ایده‌در . صوبرانیه . ۱۸۸۷ نچی ییلده پیطربورغده ، واندن صوڭ یونوسف وامیرخانوفلر خراجاتیله قزانده نشر اولنمش قرأنلری موافق تصحیح ایدرگه بیوردیغی حالده ، امام بهاءالدین اوغلی ، بونلرڭ رسملرینی اوزگرته‌در . مثلا : (یا آدم ، العالمین یامریم . قالوالان . یااهل . بایات . الکتاب . اسمـاعیل . اسحاق . القیامة . شیاً) کلمه‌لرینی (یٰادم . الظٰلمین . یمرم . قالواالئٰن . یٰاهل . بایٰت . الکتٰب . اسمعیل . اسحٰاق . القیمة شیاً) صورتنده یازادر . بونڭ بوکبی تیوشسز عمللری ایچون بزلر مسئول اولنمسه‌ق ایدی . ١٦ نچی فورال .

۱۰

صوبرانیه‌ده (۲۳) نچی فورالده اولان حکم :

قران تصحیح ایتمك منصبنده امام بهاءالدین هم امام صالح اوغلی ، هر ایکیسی بر درجه‌ده اولدیقلری ایچون بهاءالدین اوغلینڭ « بن اصل وسن یالڭز معین » دیه صالح اوغلینه ایتمیه حقی یوقدر . قرأنی پیطربورغ باصمه‌سینڭ رسملرینه موافق توزاتمك تیوشلی (؟) ومعنایه خلل کتورجك خطألرینه تصحیح ایلمك تیوشلی . اوشبونڭ ایچون امام صالح اوغلینڭ دعواسینه کوره ، امام بهاءالدین اوغلندن جواب آلنور .

۱۱

کوکوبین مطبعه‌سی مدیرندن صوبرانیه‌یه

رسمی صورتله مصحح اولان امام صالح اوغلی ، باصمقده اولان قرأنلرمزی یخشی قارامادیغی حالده امضاء قیله‌در . بونڭ امضاء ایلمش کاغدلرینه ، امام بهاالدین اوغلی « خطاسی وار » دیه سبب کوستروب ، امضاء ایتمایدر . بونلرڭ بوحاللرینی سینزوره سویلدکمزده ، سینزور ، امام صالح اوغلی تخطئه وبهاءالدین اوغلنی تصویب قیله‌در . هر ایکیسی امضاء ایتمش کاغدلردن بر اردانه‌سنی اوشبو کاغدایله‌—

Из фондов Российской национальной библиотеки

٨

امام بهاءالدين اوغليله امام صالح اوغلندن صوبرانيه‌يه

صوبرانيه‌نڭ امرينه بناء بيطربوروغ هم قـزانده طبع اولنمش معلوم ايسكى قرأنلر ايله مقابله ايده‌رك ، قرأن شريف تصحيح ايتميه شروع ايتمش ايدك . لكن صوبرانيه ، دستورايلمك ايله بيورمش قـرأنلرڭ اوزلرنده هم برقدر خطالر وار ايديكى بزلره معلوم اولدى . ايمدى ، بزلره مذكور ايسكى قرأنلره موافق ايدرمزمى ؟ وياكه آنلرده اولان خطـالرى هم تصحيح ايدوب كيچه‌مزمى ؟ صوبرانيه ايسه بزلره بو طـوغروده دخى بربيان وتفسير ايتسه ايدى . ١٣ نچى دكابر .

٨

صوبرانيه‌ده (٢٣) نچى دكابرده اولان حكم :

پيطربوروغ هم قزانده يونوسف واميرخانوفلر خراجاتى ايله باصلمش قرأنلرڭ خطاسز اولاقى مينستر هم صوبرانيه‌يه معلوم دگل . بونـلر ايله مـقابله ايدرگه بيورمق ، فقط باشقه‌لره نسبت ايله بونلرڭ درسترك اولمه‌سنى ظن ايتمكدندر . اگرده بونلرڭ اوزلرنده خطاءلر كورلر ايسه ، البته آڭا موافقت ايتماى ، بلكه تصحيح ايتسونلر .

٩

١٨٦٠ سـنه‌م

امام عبدالغنى صالح اوغلندن صوبرانيه‌يه

صوبرانيه‌نڭ فرمانينه امتثال ايدوب ، امام بهاءالدين اوغليله برلكده ، طبع ايدلمكده اولان قرأن شريفلرى تصحيح ايدرگه كرشدكى ، اما شريكمز بهاءالدين اوغلى ، صوبرانيه‌نڭ فرمانى يالـڭز بنم اسممه ، ديه اوزينى اصل ، بنى ايسه

اوزى

اوغلی امضاسندن مقدم ، هیچ بر کاغدی باصمه‌گز !) دیه کوکوبن مطبعه‌سینه ، شهرپالیتسه‌سی واسطه سیله رسماً (آفیتسیالنی) کاغد یازدم . ایمدی اش بویله اولدیغنده صالح اوغلینڭ دعواسی نیچوک درست اولور ؟ . اوشنداق درست رسملری اوگراتدیکم یوق ، مگرده خطأ رسملری درستلدم . رسم خطی درستلمک تیوشسنر اولمازسه کرک . غیر مرسومی اوقورغه بیلمش برکیمسه مرسومی هم اوقور ، حتی‌که بونی عوام وصبیلرده توقفسز اوقورلر . روسیه مملکتنده بوندن مقدمده بعض بر مرسوم طبع اولنمش قرآنلر وار . مثلا : عبدالعزیز باراشوف خراجتیله (١٨٥١ده) قزانده طبع اولنمش قرأن بر قدر مرسومدر . اوشنداق (١٨٣٥) بیلنده قزانده نشر اولنان قرأن رسمه رعایت ایدلمشـدر . حتی‌که رسملی قرأنلری قیمت حقلر ایله چیت مملکتلردن خلقمز کتورمکده‌لردر . قرأنی اصحاب اتفاق ایتمش رسمله یازمق واجب اولوب ، آنلر رسمینه خلاف ایتمك درست دگلدر . صحابه‌لر (رضی الله عنهم) رسملرینه موافق تصحیح ایتدیکی سببلی عیبلو اولمام . بزم روسیه دولتیله ایران مملکتنده قران رسمینه دقت ایدلماز ایسه‌ده ، اما اسلام مملکتلرنده اصحاب رسملرینه موافقت ایتمك طوغروسنده کامل اعتبار ایده‌لر . ایرانیلرڭ رسم حقنده اولان مساهله‌لری ، اصحاب کرام سنت وشعارینه ایارمك بابنده اولان مساهله‌لری سببندندر . امابزلرده ، بوکونه قدر ، تصحیح خدمتی علمایه تابشرلمای ، هرکم اوز بیلدیکی ایله طبع ایتدرمك سببندندر . اوشبوڭا کوره بزده باصلمش قرانلرده اولان خطألر حسابسزدر . حتی‌که نظمه متعلق اورنده جمله‌سی اتفاق اوزرنده فرق اورنده خطأ یازمشلردر . رسم خط ، سوره وایات حسابلرنده ، وقف هم سجده اورنلرنده قرأت وجه‌لرنده ، اولان یاڭلشلری صانسزدر ، صوبرانیه طرفندن دستور ایدیلن امیرخانوف باصمه‌سنده نظمه متعلق یوزدن زیاده خطاسی وار . اوشنداق (١٧٨٧)ده بیطربورغده ، ویونس اوغللری طرفندن قزانده باصلمش قرانلرڭ خطاسی ، امیرخانوف باصمه‌سنده اولان خطادن آزدگلدر . اگرده بونلری بیان ایتمك ضروراولسه بیان ایتمك ایچون بزلر حاضرمز(١) .

---

(١) تأسف‌که صوبرانیه بونلری بیان ایتدرمشدر .

صوبرانیه یه یباردم . بونلرڭ اتفاقسزلقلری ، بنم مطبعه‌مهم قرأن باصدروچیلر ایچون الوغ ضرردر . امام صالح اوغلی بوکبی ، الوغ علمه محتاج اولان خدمته اهل اولمدیغی ایچون صوبرانیه طرفندن عزل اولنوب ، یالـڭز بهاءالدین اوغلی قالسون ، ویاکه ایکنچی بر اقتدارلی کیمسه تعیین ایدلسون ایدی . ٣١ نچی مارت .

١٢

امام بهاءالدین اوغلندن صوبرانیه محکمه‌سینه جواب :

صوبرانیه ، امام صالح اوغلیله بن ، بهاءالدین اوغلنی مصحح ایدوب تعیین ایتدیکی وقتده ، پیطربورغ وقزان شهرلرنده باصدرلغان ایسکی قرأنلر ایله مقابله ایدرگه بیورمش ایدی . بزلر ، مذکور قرأنلره مراجعت ایدوب ، تصحیح قیله باشلادیغمزده آنلرڭ اوزلرنده‌هم خطالر کوردک . بن شعلیه بوطوغروده ، نه روشلی عمل قیلمق لازم اوله‌جغنی صوبرانیه‌دن یازوب صورادق . صوبرانیه ، «سز شریعته موافق تصحیح ایدکز ، مذکور ایسکی قرأنلر ایله مقابله ایدرگه بیورمق ، باشقه‌لره نسبت ایله آنلرڭ درسترک ظن اولنمقلرندن ایدی ، اگرده آنلرڭ اوزلرنده خطالر کورلسه ، خطالرینه ایارمای ، بلکه تصحیح ایدکز ! » دیه بیان بیوردی . بوندن صوڭ کوکوبین مطبعه‌سنده باصلنمقده اولان قرأن کاغدلرینی امام صالح اوغلی امضا ایتدیکندن صوڭ بکا کتورديلر . بن ایسه تفتیش ایدوب اوقودیغمده نیجه اورنده خطاسی کورلدی . بوروشده خطالی حالنچه باصدروغه رضا اولمادم ، هم امضاده ایتمادم . اماندن مقدم بن تصحیح ایتمش کاغدی ، امام صالح اوغلی امضا ایتمش ایدی . امام صالح اوغلی بنم عملمدن نا راضی اولوب ، هیچ تحمل ایده آلمادی . واوزگمانچه بندن انتقام آلمق نیتیله ، صوبرانیه محکمه‌سینه شکایت ایلمش ایمش . حالبوکه امام صالح اوغلینڭ بوشکایت نامه‌سنده یازمش اسنادلری جمله‌سی اصلسزدر . چونکه بن آڭا «سن معین» دیه هیچ وقتده آیتدیکم یوق . بونڭ اثباتی کاغدلرده اولان امضاسیله اوله بیلور . بویله دیمک شویله طورسون ، بلکه (ایبدشم صالح

اوغلی

بوکاغده امضا ایتدرمك مشکل براشدر . بونلرك برسینك امضاسی کفایت ایتسه‌ایدی . نجی ٢٨ ایون .

١٤

صوبرانیه‌ده (نجی ٢٢) سنتبرده اولان حکم :

١) بعض‌سببلرکوستروب ، خزینه مطبعه‌سی ، ایکی‌مصححدن برینك‌امضاسی کفایت‌ایتسه‌ایدی ، دیه‌صورایدر . ٢) کوکوبین‌مطبعه‌سی ، امام‌صالح‌اوغلندن وایکی‌مصححك واق نزاعلرندن شکایت ایده‌در . ٣) امام بهاءالدین اوغلی قزانده واطرافنده‌اولان‌اسلاملر آراسنده‌استماع دعوی وفصل خصومات ایله مشغول‌اولدیغندن ، خدمتی کوبدر . بوسببلی قرآن‌تصحیح ایتمك طوغروسنده بلکه مساهله‌ایدر (١) . اوشبوکا کوره امام‌صالح‌اوغلی ، وامام بهاءالدین‌اوغلی ، بوخدمتدن چقارلوب ، آنلرك اورنلرینه قزانده امام ومدرس شاه‌احمد ابویزیداوغلی تعیین‌ایدلنور . اگرده‌بوکیمسه یتشمازایسه‌امام محمدکریم محمدرحیم اوغلی معاونلك خدمتنده اولنسون .

١٥

١٨٦١ سنه م

امام‌ابویزید اوغلندن صوبرانیه‌یه

حاضرنده خزینه مطبعه‌سنده طبع ایدلمکده اولان قرآنلرکه کوکوبین مطبعه‌سنده طبع ایدلمکده اولان هفتیك (شریف) ك کاغدلری نچار ، حاشیه‌لریده آزاولدیغندن یازولری‌استعمال ایدلنورکه قریبدر . اولگی قرآنلر یوزیکرمی ، هفتیکلر اون‌دورت کاغداوزرنده طبع‌اولندقلری حالده ، بونلر اوتوز اوچ ویدی کاغد اوزرنده طبع ایدلنه‌در . بوروشده باصدرمق ، کلام اللهی حرمتسز ایتمك اولور . بو طوغروده صوبرانیه طرفندن مطبعه‌لره یازلسه ایدی . ٢٥ نجی فورال .

---

(١) بلکه مساهله ایدر . دقت ایدکز ! . . . .

Изфондов Российской национальной библиотеки

امام صالح اوغلی کوسترمش کلمه‌لری بوبله رسم ایله یازمقدم بنم سندم ، اشانچلی عالملرڭ کتابلریدر .

بونلرڭ کتابلرینڭ اسملری ، وعبارتلری اوشبو کاغدمه الحاق اولندی (١) .

مذکورعبارتلردن یازمش کلمه‌لرم حقنده هر برام برامینه دلیل چقار . معلوم کلمه‌لرڭ حقنده حتی‌که حاشیه‌ده هم اشارت ایتمش ایدک . مثلا : (٣٣٦) بیت حاشیه‌سنده « قیمه » کلمه‌سی هراورنده الفسزیازلمقی حقنده اتفاق واقع ، هم (٧) بیت حاشیه‌سنده « آیاتنا » کلمه‌سی ایکی اورندن باشقه‌ده الفسزیازلنور ، دیمش ایدك .

صالح اوغلی ، معلوم اوچ قرانلرڭ رسملرینی اوزگرته دیه بزدن شکایت وکوب جزع وفزع قیلسه‌ده ، اوزینڭ امضا ایتمش کاغدنده مذکور قرأنلر رسملرینه خلاف اوله‌رق « آیت » هم « سموات » دیه‌یازلمشدر . (٦٢ بیت ١١ سطر) .

بن قرأن شریف رسمنی توزاتدم ، بردن ، اصحاب کرام سننی اوزرنده اولسون ایچون ، ایکنچیدن قرأن باصدروچیلرڭ رضالقلرینی هم تحصیل ایدوب . اگرده صوبرانیه ، قرآن رسم خطی ، وجوه قرأت حقنده یازیلان معتبر کتابلری تفتیش ایدر ایسه ، قرأن شریف کلمه‌لری حقنده اولان رسملر ایچون بزی عیبلو ایتماز (٢) . ٢٦٠ نچی مای .

١٣

خزینه مطبعه‌سندن صوبرانیه‌یه

امام صالح اوغلیله امام بهاءالدین اوغلی ، قرأن توزاتمك حقنده اتفاق اوله آلمایلر . بعض وقتده بونلرڭ بریسی اوده اولمایدر . بونلرڭ ایکسندن

---

(١) اوشبو کاغدده پك کوب سوزیازلدیغندن ، بواورنده درج ایدلنمادی .

(٢) عیبلو ایتماز ، لکن عزل ایدر ایچون سبب بولمقدن عاجزده قالماز !...

بوکاغده

١٩

١٨٦٧ — سنه م

خزينه مطبعه سينك مديرندن صوبرانيه يه :

اولگى تدبيرنده ، صوبرانيه ، ابويزيد اوغلى . اصل وامام محمد رحيم وغلنى . معين ايتمش ايدى . حاضرنده امام بهاءالدين اوغلى تعيين ايتديكنده ، صوبرانيه ، مصحح لقده معين صورتنده تعيين ايتديمى ؟ يوقسه امام ابو يزيد اوغلى ايله بردرجه ده اولمق ايله تعيين ايتديمى ؟

٢٠

امام بهاءالدين اوغلينه صوبرانيه يه :

بزى مصحح تعيين ايتديكى خصوصنده ، صوبرانيه ، جمله تيپوغرافيه لره خبر ويرسه ايدى يوقسه آنلر ، بزدن تصحيح ايتدرمك خصوصنده شبهه ايدرلر . دخى بر كاغدى ايكى كيمسه قارامقله امضا ايتمك مشكل براشدر ، همده بوصورتده اولگى قبيلندن برار تورلى اوگغايسزلق چقه‌چق ممكن . شو سببدن يالگز برمزنگ امضاسى معتبر اولنسه ايدى . ١٧ نچى ايون .

٢١

صوبرانيه ده (٥) نچى ايولده اولان حكم :

امام بهاءالدين اوغلى ، امام ابو يزيد اوغلى ايله بر درجه ده يعنى اصل مصححدر . بونلرنگ بريسينگ امضاسى هم كافيدر . ايكيسيده امضاء ايدرلر ايسه ، اوزلرينه اختياردر .

٢٢

١٨٧١ — سنه م

امام بهاءالدين اوغلندن صوبرانيه يه :

حاضرنده كوكوبين مطبعه سنده (٢٠،٠٠٠) نسخه قرأن شريف طبع

۱۶

صوبرانیه‌ده (۱٦) نجی مارتده اولان حکم :

قرأن شریف حرمتلو کتابمز اولدیغی ایچون یخشی کاغدلره باصدرمق تیوشلی . بوخصوصده مطبعه‌لره یازلنور .

۱۷

۱۸٦٦ — سنه م

قزان سوداگری محسن صالح اوغلندن صوبرانیه‌یه عریضه :

امام بهاءالدین اوغلی ، مطبعه‌لر وقرأن باصدروچیلر اشلری حقنده هیچ قصورلق کوسترمای ، تصحیح خدمتنی کامل دقت واجتهادله ادا ایتدیکی بروقتده نه‌سبب ایچوندر، صوبرانیه جانبندن عزل‌اولندی . انک یرینه نصب اولنمش امام محمدرحیم اوغلی ترکیایه هجرت ایتدی ، وامام‌ابو یزید اوغلی یالغوز قالدیغینه قارامای بر آیدن زیاده شهردن کیدوب یوردی . بزم اشلرمز قارالمای ، قرأن کاغدلری تصحیح ایدلمای طوردی . بوجهتدن کورمش ضررمز حسابسزدر . دخی براجتهادلی مصحح تعیین ایدلنمکنی بزم ایله برابر جمله ، قرأن باصدروچیلر ، صوبرانیه‌دن التماس ایده مز ۲۱ نجی سنتبر .

۱۸

صوبرانیه‌ده (۸) نجی مایده اولان حکم :

حاضرنده مصححلق خدمتنده امام ابویزید اوغلی یالکز اولدیغی سبیلی صالح اوغلی نک التماسی اعتباره آلنور . قزانده امام بهاءالدین اوغلی بو خدمتنی اداء ایدرکه لائق اولدیغندن (شغلی کوب ایدی دگلمی ؟) مصحح خدمتینه تعیین ایدلنور .

مصحیح ایدرگه حاجت یوق (١) . یاڭلش طبع اولنمق حقنده مصححلر اوزلری دقت ایتمك . حتی‌که صاتار ونشر ایدر ایچون رخصت ویرلمازلگی صورامق تیوشلی . دین کتابلاری حقنده امام بهاالدین اوغلینڭ رجاسی بیوك محکمه‌یه مرافعه ایدلنسون (٢) . طبع اولنمش قرأنلرڭ نسخه‌حسابلری ، مطبعه اسملریده هر ییلده مصححلر طرفندن صوبرانیه‌یه اعلام ایدلنسون (٣) وهر طبعدن بردانه اوله‌رق صوبرانیه‌یه بیارلسون (٤) .

٢٤

١٨٧٣ سنه‌م

امام ابویزید اوغلندن صوبرانیه‌یه

قرأن اون یدی‌یولدن آرتق اولماز ایسه‌خدمتی کوب اولدیغندن بهالی‌توشه‌در آغر بهالی نسخه‌لری ، قرأن طبع ایدوچیلر صاته آلمایلریکرمی بر یول اولدیغنده حرف وکلمه‌لره ضرر اولمادیغی ایچون ، صوبرانیه بوڭا مساعده بیورسه ایدی . ٧٠ نچی ایول .

٢٥

صوبرانیه‌ده (١٦) نچی اوکتابرده اولان حکم:

قرأن شریف اون‌یدی سطردن زیاده اولماسون دیه ، صوبرانیه طرفندن مطبعه ومصححلره اعلام ایدلدی . صوبرانیه تدبیرینه خلاف اولان بر مرادی صورمق . ابویزید اوغلینڭ تیوشسز جسارتیدر .

---

(١) بوکبی مهم اولان برکاغدی اپریل آینده قارالمش اولنسه ایدی ، البته بر کمیسه تعیین ایدلمك ضرور کورلمش اولور ایدی .

(٢) بوهم هیچ بر محکمه‌یه مرافعه ایدلمش ، وسببی هم اشنده معلوم دکلدر .

(٣) بویله اعلام نامه‌لر هم یوقدر

(٤) بوکبی قرأن نسخه‌لریده صوبرانیه‌ده بزه کورلمادی .

Из фондов Российской национальной библиотеки

يدلنه‌در . لكن كاغد هم قاراسي مرغوب دگل، يول آرالريده تار هر بيتده
يكرمي بيشار يول اولديغندن طنشلر ، حرفلره ياقن ، ياكه تيوشسز اورنلره
كوچرلنوب قويلنه‌در . مذكور مطبعه‌نك حرف جيوچيلرنك بيلماكلري
پك آز ، اش باشنده اولانلريده عربجه‌ني بيلميورلر . حرفلر ياكلش
جيولديغي سببلي مصححلره ، خدمت آغر وكوب اوله‌در .

دخي صوبرانيه طرفندن تعيين ايدلمش امام ابويزيد اوغلي سفرده
اولديغندن آنك اورنينه ايكنچي بر امام تعيين ايدلنوب طورلسه مناسب اولور
ايدي. بنم فكرمه كوره قزانده امام محمدي صالح اوغلي بو خدمتي اداء ايده بيلور .
دخي قرآن شريف (٥٠٠٠ ل) نسخه‌دن آرتق طبع ايدلماسون؛ كاغد وقاراسيده
حرفلري آچق اولوب ، بر بيتده اون يدي سطردن زياده اولماسون ايدي .
كوككوبين مطبعه‌سنده اسلام علمينه آشنا بر ار كيمسه توتسه ايدي .

بوندن باشقه قزانده شريعته موافق اولميان روشده كوب رساله‌لر نشر اولنه باشلاندي.
بونلر ، تورلي خصوصلرده اولوب ، درست اعتقادلر، آراسينه كوب خطالر ، درج
ايدلنمكده‌در . عباداته متعلق دعالرده بك ياكلش روشلر ايله نشر اولنه‌در. بو
خصوصده، صوبرانيه بر ملاحظه ايدرسه ضرر اولمازايدي . بوكبي اشلر ، وقتنده
قارالمازايسه ، صوكره فرصت هم اوتوب كيده‌در .

ممكن اولور ايسه دين كتابلري ، صوبرانيه مرفتيله وفتواسيله طبع ايدلسه
ايدي . لااقل بونلري تصحيح ايدوب ، باصدرمق اچون مخصوص بر عالم
صوبرانيه طرفندن تعيين ايدلسه ايدي . قرآن شريف اوشنداق دين كتابلرندن
اشه يارامای قالمش كاغدلري مطبعه‌ده قالمق موافق دگلدر . بوكبي كاغدلر ،
مصححلره ياكه باصدروچيلرك اوزلرينه تسليم اولنسه ايدي . ١٠ نچي ماي ،

٢٣

صوبرانيه‌ده (٣٠) نچي نويابرده اولان حكم :

امام ابويزيد اوغلي حاضرنده سفردن قايتدي . ايمدي آنك اورنينه ايكنچي

مصحح

Из фондов Российской национальной библиотеки

قرآن شریفلری تصحیح ایدر ایچون صوبرانیه جانبندن ایکی عالم تعیین ایدلنوب کلمکده ایدی . لکن بو کتابلری طبع ایتمکده همیشه برقدر کچلیکلر اولمقده در . نصارا خلقینگ مقدس کتابلری دوخاونی سینزورلر طرفندن قارالدیغی کبی ، اهل اسلامنگ هم بومبارك کتابلری دوخاونوی صوبرانیه قارامقیله طبع اولنور ایسه یخشی اولور ایدی ، اگرده بویله ایتمك حکمی اولمازسه ، لااقل بو کتابلر صوبرانیه طوردیغی شهرده طبع اولنسه ایدی . چونکه بو تقدیرده بونلر گوزل ودرست طبع اولنمقلری طوغروسنده صوبرانیه دقت ایده بیلور ایدی . ۱۴ نجی ایون .

۳۰

امام شهاب الدین اوغلیله چنلی امامی صفی الله عبدالله اوغلینه صوبرانیه دن . صوبرانیه طرفندن ایکنجی تدبیر اولانه قدر ، قزان مطبعه لرنده طبع اولنه جق قرآن شریف وباشقه دین کتابلرینی درستلمك خدمتنی اداء قیلوگز ! ۱۵، نجی ایون

۳۱

چیت دینلره نظارت ایدن دیپارتامینتدن ارینبورغ مفتیسنه . سینزور رخصتیله طبع ایدلدکدن صوڭ ، نشرینه بیلیت ویرلمازدن مقدم ، خطاء صوابنی تفتیش ایتمك ، صوبرانیه یه ممکن اولور . بوخصوصده سینزورنی کامیتیته هم یازلدی . ۲ نجی آوغوست .

۳۲

سینزورنی کامیتیتدن صوبرانیه یه

حاضر طبع اولنمش (۴۰،۰۰۰) نسخه هفتیك دن ، غصپادین مینیستر فرمانینه بناء ، بر نسخه صوبرانیه یه یبارلدی . بونی نشر ایلمك ایچون بیلیت ویرمك ممکن اولورمی ؟ ۳ نجی اوغوست .

Из фондов Российской национальной библиотеки

٢٦

سنه م١٨٨٧

اورینبورغ مفتیسندن چیت دینلر دپارتامینتینک دیرکتورینه . بزه معلوم اولدیغینه کوره ، قزان مطبعه‌لرنده قرأن شریف طبع ایدلمک طوغروسنده بوقدر اعتبارسزلقلر واردر . بوندن باشقه اشکه کرمای قالمش قرأن کاغدلری ، تیوشسز اورنلره صاتلنوب وخرمتسز اورنلره تاشلانلدیغی روایت ایدلنه‌در ، بوایسه بزم شریعتمزده اولوغ گناه اولدیغندن باشقه اسلام خلقی ایچون هم کوکلسز براشدر . اوشبو سببلردن بوحرمتلو کتابلر صوبرانیه قارامقی ایله طبع اولنسه مناسب اولورایدی . اگرده قرأن نسخه‌لرندن(١٠) تین وهفتیلك نسخه‌لرندن (١) تین النور ایسه ، هیچ کیمه ضور اولمادیغی حالده اوز مصارفلرینه یتشورلك آقچه جمع اولنور ایدی . ٢٤ نچی ینوار

٢٧

سنه م ١٨٩٩

قزان سوداگری شمس الدین حسینوفدن ، مفتی الاسلام حضرتلرینه . شهاب الدین حضرت(بهاءالدین اوغلی)قرأنلری هیچ توقفسز تصحیح ایده‌در ایدی ، خسته کونلرنده بوخدمتی اوزینك اوغلی امام محمد برهان الدین هم اداء ایده‌در ایدی . شهاب‌الدین حضرت وفات اولدیغی سببلی . مذکور اوغلینه ، قرأن تصحیح ایتمك ایچون رخصت ویرسه‌گزایدی ، مای .

٢٨

قزان سوداگرلری اشمراد اوغلی ، احمد جان اوغلی ، هم کتیوفدن مفتی اهل الاسلام حضرتلرینه .

حاضرنده قرأن شریفلره برمصحح اولسون یوق . اماملرك خدمتلری کوب اولدیغی سببلی ، مصححلق خدمتینه ایکی امام تعیین ایدلسه ایدی . مای .

٢٩

اورینبورغ مفتیسندن مینستر حضرتلرینه

مینستر طرفندن اولان فرمانه بناء (٦ نچی ماده) طبع اولنمقده اولان قرأن

اشمراد اوغلینڭ پروشینیه‌سی ایله بر تاباق قرآن کاغدی یبارلدی . شوڭا قارشو امام شهاب الدین اوغلندن جواب آلوب صوبرانیه‌یه تابشرڭز ! .
(٦) نچی نویابر .

٣٨

امام شهاب الدین اوغلندن جواب :

طاقتمز یتدیکی قدر اجتهاد صرفیله قرآن شریفلری تصحیح ایده‌مز . اولگی قرآنلرڭ کوبسندن ، بز توزاتمش قرآنلر درسترك اولسه کرك . اشمراد اوغلی کوسترمش خطالر ، حرف وکلمه‌لرده اولمای ، بلکه یا حرکت ویا نقطه‌لرده‌در . بو خطالر قرآن کریمڭ اوقولنوینه ضرر کتورماز . انسان اوغلی بو کبی خطالردن هم خالیده اولماز . ومع ذلك بزلر عفو اوتنه‌مز .
١٠ نچی دکابر .

٣٩

١٨٩١ سنه — م

کتابچی اشمراد اوغلندن مفتی حضرتلرینه

قرآن شریف تصحیح ایدوچی امام عبدالله اوغلی ، اماماولەرق خانآوورداسینه کیتدکندن ، آنڭ یرینه بر امام تعیین ایدلسه ایدی .

٤٠

صوبرانیه‌ده (١٣ نچی) اوکتابرده اولان حکم :

قرآن شریف تصحیح ایدوچیلردن امام عبدالله اوغلی ، قزاندن کیتدیکی ؛ وامام شهاب الدین اوغلی خطالری اوتکاردیکی سببیلی . بونلر اورنینه باشقه امامله تعیین ایدلنور . بو خدمت ایچون قزانده امام ومدرس عبدالقیوم عبدالبدیع

٣٣

صوبرانیه‌ده (٢٣ نجی) اوکتابرده اولان حکم:

مذکور هفتیك پك یاشگلش طبع اولدیغی سببلی ، نشری مناسب دگلدر .

٣٤

١٨٩٠ سنه‌م

چیرکوف مطبعه‌سنی طوطوچی کوپیس میخایلوفدن صوبرانیه‌یه . برکاغدی ایکی کمیسه تصحیح ایتمك مشکل بر اشدر . شونك ایچون امام عبدالله اوغلیله امام شهاب الدین اوغلینك بری اصل اولوب ، ایکنچیسی فقط معین اولسه ایدی . ٤ نجی ، اوغوست .

٣٥

صوبرانیه‌ده (٢٠ نجی) اوکتابرده اولان حکم:

میخایلوف عریضه سنده کوسترلمش امام‌لر، خدمتلرنده وقتلیلرغنه‌در . شونك ایچون ، آنك کاغدی اعتبارسز قالنور .

٣٦

قزان سوداگری اشمراد اوغلندن مفتی حضرتلرینه

امام محمد برهان الدین امضا ایتمش قرأنك (٦) نجی کاغدنده (٢٥) خطاسی وار . بونی ایسه حالا صوبرانیه نظرینه یباردم . امام عبدالله اوغلی بر یالگزی تصحیح ایتسه ایدی .

٣٧

قزان شهرنده پالیتسه‌یه صوبرانیه‌دن

اشمراد

Из фондов Российской национальной библиотеки

ایدرگه تیوشلی ایدی . ایمدی ، صوبرانیه‌نڭ اوکازینی آلدقڭزدن بیرو تصحیح ایلمش قرأنلرلرڭزڭ نیچه دفعه اولدیغی ، وهر دفعه‌سنده نه‌قدر نسخه طبع اولندیغی حقنده مفصل معلومات یازمقله برابر هر دفعه‌سندن بیشار نسخه‌ی کیله‌چك دکابرڭ (١٥) ندن تأخیر ایدلمازشرطیله ، صوبرانیه‌یه ارسال ایدڭز ! . . .

١٣ نچی اوکتابر .

٤٣

تمادش اویازی شنغـار آولنده امام محمدولی قربانعلی اوغلندن صوبرانیه‌یه .

(١٣٠٩) تاریخنده باصلمش قرأنده (٣١٤ بیت ٥ نچی یولده) « ولم یجعل . . . . » آیتنده ، هم (٣٧٣ بیت ١٢ نچی یولده « وارضنالم تطؤها . . . . » آیتنده هر ایکیسنده (لم) حرفی توشوب قالمش اوشنداق (٥٠١ بیت ١٩ نچی یولده اولان « عتت » کلمه‌سی « عتب » صـورتنده یازلمش . بویله یاڭلش طبـع ایتدرماز طوغروسنده صوبرانیه تدبیر ایتسه ایدی .

٤٤

١٨٩٥ — سنه م

امام قربانعلی اوغلینه صوبرانیه‌دن

بوخصوصده ، تیوشلی اولان تدبیر ، کوب زمان مقدم اجرا ایدلمشدر . قولڭزده اولان قرأنلری بیلوچی عالملره کوستروب آنلر مشورتی ایله تصحیح ایده بیلورسز . ١٣ نچی مارت .

٤٥

صوبرانیه‌ده (١٢) نچی اوکتابرده اولان حکم :

امام عبدالقیوم اوغلی قرأن حقنده اولان حسابلری هم قرأن نسخه‌

اوغلی ؛ واورزم اویازدنده برانگی قریه‌سی امامی حافظ الدین نصرالدین اوغلی مناسب اولسه‌لر کرک . بناءً علیه بو امامله‌ره اوکاز ویرلور . مینستر حضرتلرینک (١٨٥٩) یلینده (١١) نچی مارتده اولان تدبیرینه موافق قرآن باصدروچیلر طرفندن هر تاباق ایچون بونلره ایکی تنکه آقچه ویرلور . اوزلری توزاتمش قرآنلردن برقدر نسخه‌لری هروقتده صوبرانیه‌یه هم یباروب طورسونلر .

٤١

١٨٩٣ سنه — م

امام عبدالبدیع اوغلینه صوبرانیه‌دن .

وزکز تصحیح ایلمش قرآن شریف ، اوشنداق دین کتابلرندن بیشار نسخه اوله‌رق ، صوبرانیه قارامقینه یبارکز ! . بوایسه صوبرانیه‌نک (١٨٩١) ییل (٤٥٤٩) نومیرلی فرمانیله سزلره الزام ایدلمشدر . ٧١ نچی فورال .

٤٢

١٨٩٤ سنه — م

امام عبدالبدیع اوغلیله امام نصرالدین اوغلینه صوبرانیه‌دن .

صوبرانیه ، سزلره (١٨٩١) ده (٤٥٤٩) هم (٤٥٥٠) نومیر اوزرنده یازمش اوکازلرنده ، تصحیح ایتدکز قرآن شریفلردن وباشقه هم دین کتابلرندن بیشار نسخه اوله‌رق ، صوبرانیه‌یه یباروب طورمیه بیورمش ایدی . شووقتدن بوکونه قدر اشمراد اوغلیله حسینوف طرفندن ایکی باصمه قرآنلردن بیشار عدد اوله‌رق صوبرانیه‌یه کلدی ایسه‌ده ، باشقه‌لردن بر نسخه اولسون آلنمادی . حالبوکه قرآن ودین کتابلرینک درست طبع اولنمقنی ، صوبرانیه اعتبار

ایدرگه

ایچون ، هر وقتده قزانده طورمقده ممکن دگل . مضبوط و برقرارده اولمیان اش ایچون کیلوب طررسه ، خدمتی ایچون آلمش آقچه سندن کوب الوش زیاده مصارفه محتاج اولور . الحاصل چیتده اولان کیمسه ایچون بو مطبعه خدمتلرینی قیلمق ممکن دگل یاکه بیك آغر براشدر . شونک ایچون امام نصرالدین اوغلی اورنینه قزان شهرنده اولان امام‌لرک بریسی تعیین ایدلنسه ایدی . ١٩ نچی نویابر .

٤٨

صوبرانیه‌ده (٥) نچی فورال‌ده اولان حکم :

چیت اورنده طوروب ، قرأن تصحیح ایتمه‌سی ، بر طرفدن امام نصرالدین اوغلینک کندوسینه مشقتلی هم دنیاوی ضرره باعث اولدیغندن وایکنچی طرفدن کتاب و قرأن باصدروچیلر ایچون قولایسز اولدیغندن، امام نصرالدین اوغلی بو خدمتدن خلاص ایدوب ، آنک یرینه قزانده امام عالمجان محمدجان اوغلی علییف تعیین ایدلنور .

٤٩

١٨٩٨ - سنه م

امام عبدالبدیع اوغلی ایله امام علییفه ارینبورغ مفتیسندن :صوبرانیه‌یه یبارلمش ، بازارلرده صاتلمقده اولنمش قرأن و هفتیکلردن ، قزان مطبعه‌لرنده ، قرأن و هفتیکلر باصدرمقده ، برقدر دقتسزلك وارلغی معلوم اولمقده‌در . مثلا کاغدلری نچار ، جلدلنولری چدامسز روشده‌در .

حالبوکه بوکبی اشلر ، بردن اوزمزک مبارك اولان کتابلرمزی خرمتسز ایتمیه ، وایکنچیدن اسلام خلقینه ضرر ایتدرمیه سبب اولور آنک ایچون حاضر اشلنمکده اولانلر ، کاغدلری و باشقه اشلریده اولان محکمسزلکاری سبیندن ؛ یخشی اشلنمشلرک یاروم عمرلرینه دگل ، چیرك عمرلری برابرینه

Из фондов Российской Национальной библиотеки

لرینی (١٨٩٤ نچی ییل ١٠ نچی دکابر تاریخیله) صوبرانیه یه تابشردی ایسه‌ده ، (١٨٩١) دن بو کونه قدر ، امام نصرالدین اوغلی حساب هم نسخه‌لر تابشرمادی . بو معلوماتی ایکنچی دفعه اوله‌رق امام نصرالدین اوغلندن طلب ایدلنور .

٤٦

امام نصرالدین اوغلندن صوبرانیه‌یه

صوبرانیه‌نڭ اوکازینی آلدیغمدن صوڭ ، بوکونه قدر طقوز دفعه هفتیك واوچ دفعه قرآن تصحیح ایتدم . امام عبدالبدیع اوغلی یبارسه کرك دیه ، بونلردن بن هیچ بر نسخه صوبرانیه یه یبارمادم . بن ، هر وقتده قزانده طورمیورم . صوبرانه طرفندن کوسترلمس آقچه بنم فاطرم ایچون اولسون یتشمایدر . اگرده یالڭز اولوبده ، همده صوبرانیه طرفندن فاطر ایچون یاردم ویرلسه ایدی ، البته اجتهادلی اولور . وتصحیح ایلمش قرآنلردن تیوشلی نسخه‌لری هم یباروب طورر ایدم . ٢٧ نچی اوکابر .

٤٧

کتابچی حسینوفدن مفتی حضرتلرینه .

بر مرتبه باصدرمق برزاوود اولوب ، برزاوودنی باصوب تمام ایتمك بر ییلدن زیاده زمانه حاجتلیدر . هر کاغدی ایکی بلکه‌اوچ دفعه کوزدن کیچرمك وتصحیح ایتمك لازم اوله‌در . مصححلرڭ بریسی اولان امام نصرالدین اوغلی ، قزاندن یوزاون چاقرم مسافه‌ده اولان اولده طورادر . آنڭ کندوسینه طوغرو بوچته اولمادیغندن ، کاغدلرڭ باروب قایتمقلری اون کون مقدار عمر صرف ایدرگه ، واوچ دفعه قارامق ایچون آیدن زیاده عمر اوتمیه محتاج اوله‌در . مطبعه‌لرڭ خدمتی بعض وقتده کوب ؛ بعض وقتده آز ؛ بعض وقتده بار ؛ بعض وقتده یوق ؛ اولدیغندن امام نصرالدین اوغلی

ایچون

Из фондов Российской национальной библиотеки

٥١

امام عبدالبدیع اوغلی ایله امام علییفه مفتی حضرتلرندن :

آگرده بوندن صوڭ یخشی اشلاتمیه رضا اولورلرایسه ، حاضر طبع ایتدرمکده اولان قرأنلرینی . سویلمکلرینه (مطبعه چیلر ایله عقدلرینه) موافق ، اشلاتوب تمام ایتمیه کریموفلره ، بزدن رخصتدر . ٢٤ نچی اپریل .

٥٢

امام عبدالبدیع اوغلیذه مفتی حضرتلرندن :

اوشبو ییل ٣ نچی دکابرده یبارمش قرأنلرگز ، صوبرانیه یه تابشرلدی . بودفعه اولنمش قرأن وهفتیک شریفلر ، باصمه لری ، کاغدلری ، جلدلنمکلری . جهتندن مرغوب اولمش ایمش . مبارك کتابلرمزی بویله روشده گوزل واعتبارله اشلاتمکلری ایچون قران شریف طبع ایدوچیلر حاجی شمس الدین حسینوف وصیلرینه ، اوشنداق هفتیک شریف طبع ایدوچیلر ، کریموفلره بنم طرفمدن « رحمت » آیتوگزی اوتنمدم . ١٦ نچی دکابر .

تمام

Из фондов Российской национальной библиотеки

Инв. № 27.749

چدامقلری شبهه‌لیدر . بو تقدیرچه برتنکه برابرینه یخشی برنسخه آله‌جق کیمسه ، ایکی تنکه یاکه زیاده ویروب ، نچار اشلنمش نسخه‌لردن دورت بیش دانه‌سنی آلمیه مجبوراوله‌جقدر . بوشی البته ضرردر .

ایمدی ، سزلر ، قرآن‌شریف وهفتیکلری تصحیح ایدوچیلر اولدقکز ایچون ، بومبارك کتابلری یخشی اشلاتمك خصوصنده اجتهادایدرسه‌کز ، دین یولنده خدمت ایتمش اولور ایدکز . باصدروچیلره لازم نصیحتلری سویلب ، بوکبی خیر اشه ترغیب ایله‌کز ، آنلر کندولری هم بونی معقول کوررلر ، وگوزل اشلمیه طرشورلرایدی . ۳۰ نچی مارت .

٥٠

امام عبدالبدیع اوغلی ایله امام علیف‌دن مفتی حضرتلرینه : یازمش فرمانکزی کتاب باصدروچیلره آکلاتوب ، بواشلرك شریعت قاشنده هم ثوابلی عمل ایدیکنی بیلدروب . کسب وسودالرکز مبارك وبرکاتلی اولوردیه وعظلر ایتدك . متوفی شمس‌الدین حسین اوغلینك وصیلری : محمد شریف ، محمدصدیق ، محمدجان اوغللری موسینلر ، مذکور روشچه قیلمقی التزام ایدوب ، امضاء قیلدیلر . اما شریفجان کریموف ایسکی روشده باصدرمق اولنوب ، سزك فرمانکزدن مقدم ، اولگی جزءندن (۲۱،۰۰۰) نسخه تمام طبع اولنمش ایمش . بوحالده اشمز . توقتالنور ایسه ، بزلره اولوغ ضرر کوره‌مز ، دیه . قرآنلرینی ایسکی حالچه تمام قیلمق خصوصنده رخصت امید ایده‌در . هم ، بوندن صوکلرینی یخشی اشلتمك اولوب وعده قیله‌در . بوطوغروده سزلردن برخبراولانه‌قدر ، بزلر ، امضاایتمای توقتاب طوررمز . قرآن شریف ، دورتنچی نومیر کاغده ، طبع اولنه‌رق ، قاطرغالرینك ایلانه‌سی سختیان اولور ایسه البته گوزل اولور ، هم بتون اهل اسلامك رغبتلرینی وشادلقلرینی جلب ایدر ایدی . ۱۷ نچی آپریل .

Татар
3-8812

مؤلفنڭ آثار مطبوعه‌سی :

١) تربیه‌لی بالا . . . . (٥) تین

٢) تربیه‌لی خاتون . . . . . . (٧) » »

٣) شاکردلك آدابی . . . (١٠) » »

٤) تنظیمات . . . . (٢٠) » »

٥) آثار برنجی جزء . . . . (١٠) » »

٦) قرآن وطباعت . . . . ( ) » »

اوشبو کتابلر هر بر کتابچیلرده اولنور .

تربیه‌لی آنا هم مطالعه رساله‌لری قالمادی .

آثارنڭ ایکنچی جزئی تیز کوندن نشر اولنور .

آدرس :

Уфа. Членъ Мухаммеданскаго Духовнаго Собранія
Резаэддинъ Фахуртдиновъ

Из фондов Российской национальной библиотеки